

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

W. Borgdorff – Sliedrecht

Even serieus

Psalm 145 vs 8

Deze psalm is pure lofzegging. Een heel alfabet (in het oorspronkelijke Hebreeuws) lang. Een uitbundig prijzen van de HEERE vanwege Zijn goedheid. Geen klacht, geen zuchten vanwege moeiten...

Is dit geen psalm voor hen die met pijn, verdriet, gemis of schuld worden geconfronteerd?

Het psalmenboek sluit af met enkel lofprijzing. Er wordt aan het slot een conclusie getrokken: alle geklaag, alle jammer, alle gezucht dat door het psalmenboek heen hoorbaar is (en dat vaak zo treffend onze nood onder woorden brengt) loopt uit op een loflied op Gods goedheid. Hoe kan dat?

Toen Luther over deze psalm preekte, begon hij op te merken: het thema van deze psalm is het koningschap van Christus, dat schittert en ons bemoeit en bewaart! En in één adem voegt hij er aan toe: het is natuurlijk dwaasheid om over het koningschap van Christus te zingen, want het slaat nergens op; kijk maar om je heen, dan zie je dat er niets van klopt. Christus koning? Waarom worden Zijn volgelingen dan vervolgd en gemarteld? Dan zegt hij: omdat we er niets van zien moeten we het telkens weer horen; dus moet dit evangelie verkondigd worden: Christus IS koning. Daar trekken we ons aan op: dat is de vaste rots waarop wij bouwen.

Nu lezen we in deze psalm: genadig en barmhartig is de HEERE, lankmoedig en groot van goedertierenheid. Verstaan we die woorden nog? Betekenen ze niet alle ongeveer hetzelfde? De meeste gewone woordenboeken geven die indruk. Toch is het zinnig om ze te onderscheiden.

Goedertierenheid is niet zo maar goedheid of genade, maar *trouw*, verbondstrouw. Dat je als verbondspartner de afspraken nakomt. Het wijst dus op het verbond dat de HEERE met ieder van ons gesloten heeft. Waarin Hij Zijn hulp en nabijheid aan ons persoonlijk heeft toegezegd. We kunnen (vanwege die afspraken) op Hem rekenen. Wanneer we in de moeite verkeren, dan mogen we bij Hem aankloppen; dan mogen we Hem er aan houden dat Hij van Zijn kant ons zal helpen. We behoeven dat niet 'angstig'

te vragen, we behoeven ook niet te vrezen dat de HEERE het zal weigeren, nee wanneer we op Zijn goedertierenheid pleiten, dan hoort Hij ons. Misschien beseffen wij dat wel te weinig, hoe de HEERE erop gesteld is wanneer wij Hem herinneren aan de beloften die Hij gegeven heeft. Wie dat nooit doet, wie alleen maar vol vrees en beven naar de HEERE toevlucht, die doet net alsof er nog nooit iets door de HEERE beloofd is! Zijn beloften serieus nemen, dat is Hem eren, goedertierenheid is niet alleen een prachtig woord, 't is ook een praktisch woord.

Barmhartigheid

Er zit natuurlijk ook een andere kant aan: dat Hij van ons verwacht dat we trouw zijn. Dat we doen wat er van ons verwacht mag worden. Het verbond, het bondgenootschap heeft twee kanten: dat wij Hem in de strijd tegen de boze machten terzijde staan. Laten we eerlijk zijn: die trouw ontbreekt vaak; die strijd schuwen we nog al eens; of we staken de strijd. Gods trouw belonen wij met ontrouw. Zo verliezen wij langzaam maar zeker het recht op hulp. Wanneer wij telkens weer tekort schieten, dan kan er van Gods kant iets komen van: jullie ontrouw breekt Mijn trouw.

De Bijbel zegt ons: dat de HEERE dan toch te hulp schiet... maar dan heet het niet meer puur goedertierenheid, maar *barmhartigheid*. In dat woord zit nog wel dat element van recht (op hulp vanwege het bondgenootschap) maar een ander element komt veel meer op de voorgrond: dat God in Zijn binnenste zó hevig over ons en onze nood ontroerd is dat Hij het niet kan laten om ons te redden. De hulp komt dan niet zo zeer vanwege ons-recht-erop maar vanwege Zijn-ontferming. Het recht hebben we verspeeld, 't is Zijn erbarmen over ons dat Hem te hulp doet schieten.

Lankmoedigheid heeft daar alles mee te maken: lett. is het 'uitstellen van de toorn'. Wanneer we door onze voortdurende ontrouw Gods oordeel hebben verdiend maar Hij doet ons er nog niet naar, dan noemt de Bijbel dat lankmoedig. Uitstel van de toorn; niet zo maar afstel... de HEERE is lankmoe-

dig opdat wij Zijn onbegrijpelijke trouw aan het verbond zien en van onze kant dan ook weer trouw worden.

Genade, dat is het enige woord dat eigenlijk in dit rijtje niet thuis hoort. Immers, de andere drie wijzen op het verbond, het bondgenootschap, op afspraken waar beiden zich aan moeten houden; waar de een bij de ander een recht kan laten gelden... genade is heel anders, daar is géén sprake van recht... Kenmerkend is juist dat je er

35e jaargang – nr. 2
18 januari 1991

In dit nummer

- 23 H.J. v.d. Kwast
De synode van die Geref.
Kerken in Suid Afrika
- 25 A.W. Vos
Dominees in dienst: GV-les
- 26 D.J. Bakker
Mag alles wat kan? (2)
- 28 D.W.L. Milo
Wij hebben zijn ster zien
opgaan
- 30 P.J. van Kampen
Oost-Europa (6)
- 32 H. Algra
Wanneer uw kinderen later
vragen
- 35 Tineke Mast-Schat
Kind en occultisme
- 36 G. de Lange
Spel en identiteit

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Marjoke van Veelen-Vreugdenhil
Postbus 84183, 3009 CD Rotterdam.
Tel. 010-4550802.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 60,- per jaar of f 33,- per half jaar.
Voor studenten f 48,- per jaar.
Buitenland f 84,- per jaar of
f 104,- per luchtpost. Chequekosten
buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 55 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

helemaal geen recht op hebt, er is niets waarop je kunt pleiten. Je bent puur op de gunst van de HEERE aangewezen.

Verwarring

Nu komt er een moeilijkheid. Eigenlijk twee. Allereerst deze, dat in de vertaling van het Oude Testament niet altijd voldoende rekening gehouden is met de onderscheiden betekenissen van de genoemde vier woorden; in onze bijbeluitgaven zijn ze nogal eens door elkaar gebruikt. Het tweede is dit: in het Nieuwe Testament (Grieks) wordt bijna overal het woord *genade* gebruikt, waar het Oude Testament ook andere woorden zou gebruiken. En menigeen heeft bewust of onbewust het evangelie allereerst uit het Nieuwe Testament opgepikt, en heeft daardoor een voorkeur voor het woord *genade*. Bezwaar is dit: door het gebruik van het woord *genade* kan de indruk ontstaan dat in het Nieuwe Testament het verbond, Gods afspraken eigenlijk niet meer gelden. Het tegendeel is echter waar. Het NT put zich uit in het duidelijk-maken dat de Here Jezus enerzijds in onze plaats is gaan staan,

onze ontrouw t.o.v. God op Zich genomen heeft, en daarom Gods toorn heeft moeten ondergaan (van het uitsstellen van de toorn kwam dus inderdaad geen afstel); anderzijds heeft de Here Jezus Zelf tegenover de HEERE goedertierenheid/trouw bewezen, tot in de dood. Hij was – in onze plaats – de trouwe verbondspartner! Dat het NT toch het woord *genade* gebruikt, is niet om het verbond naar achter te schuiven, maar om te laten uitkomen dat de verlossing puur bij God vandaan komt en niet gebaseerd is op iets in of van de mens. Men heeft daarom ook wel van *genadeverbond* gesproken: 't is puur uit God... met vervolgens wederzijdse afspraken. Gods pure genade is tot goedertierenheid geworden: de onwrikbare trouw van God.

Conclusie

Psalm 145 trekt de conclusie uit het dikke gebedenboek (= Psalmenboek). Alle klagen, over nood, over schuld, over ontrouw, het wordt overspoeld door Gods overvloedige genade, waar we vast op mogen rekenen!

WAARHEID & EENHEID

(onafh. blad v.d. geref. gezindte)

In januari-nummer:

prof.dr.ir. H. v. Riessen:
het uitzonderlijke van de 20e eeuw.
ds. v. Mechelen: populaire theologie:
het verstaan van het O.T.
mr. L. van Heijningen: Ned. en de EEG
G. Lievaart: Schilder-verering of
-herdenking?

Voorts artikelen over: Visserij/kerk/
problemen; Israëlsche zaken,
New Age, Prof.dr. J. Waterink.

nrs./proefab.:
Kortonjolo 22,
Eindhoven/01803-13281

H.J. van der Kwast, Amstelveen

De synode van die Gereformeerde Kerken in Suid Afrika

Wanneer dit nummer van ons blad verschijnt vergadert in Potchefstroom D.V. de synode van die Geref. Kerken in Suid Afrika. (GKSA)

De lezers herinneren zich dat op de synoden van deze kerken in 1985 en in 1988 afgevaardigden van onze kerken aanwezig waren.

In 1985 besloot de synode met kleine meerderheid de correspondentie met onze kerken aan te gaan.

In 1988 werden bezwaren tegen deze band met onze kerken met bijna algemene stemmen afgewezen.

Indertijd heb ik in Opbouw uitvoerig verslag uitgebracht over al de verwikkelingen rond deze zaak.

Zowel in 1985 als in 1988 waren ter synode eveneens afgevaardigden van de vrijgemaakte kerken aanwezig. In 1981 waren deze kerken op hun synode zo ver gekomen, dat die GKSA als ware kerk werd erkend en werd besloten contact met deze kerken op te nemen.

Tevoren was die erkenning uitgebleven, vanwege de banden die de GKSA had met de Geref. Kerken (syn.) in ons land. Aan de GKSA werd verweten dat die kerken in 1944/45 toen zich de Vrijmaking voltrok in Nederland geen partij kozen in dit twistgeding. Daarom kwam het ook in Z. Afrika tot vrijmaking en werd daartoe opgeroepen. De op deze wijze geïnstitueerde kerken noemden zich Vrije Gereformeerde Kerken en het was voor de broeders en zusters in deze kleine gemeenschap moeilijk te verwerken dat door de 'moederkerk' in Nederland de GKSA als ware kerken erkend werden. Waren zij niet langer de enige ware kerken?

Ook in GKSA vragen de broeders zich af, waarom in 1981 hun kerken het praedicaat 'ware' kregen, terwijl er in leer en kerkregering niets veranderd was; het kan verkeren...

Zo kon het gebeuren dat op de synode van Potchefstroom in 1985 en in 1988 afgevaardigden van de Geref. Kerken (V) en van onze kerken bijeen waren, zij het niet broederlijk. Hoe vriendelijk de vrijgemaakte broeders ook werden ontvangen, het is hun niet gelukt de synode zó ver te krijgen dat de correspondentie met onze kerken werd verboden; zij gingen bedroefd heen.

Bij onze afgevaardigden en in onze kerken was er blijdschap en zo werden de banden die we met de kerken in Zuid Afrika al ruim 25 jaar hadden in het zendingswerk, bevestigd en versterkt door de correspondentie. In het Ned. Dagblad heb ik gelezen dat

de Geref. Kerken (V) dit jaar geen afvaardiging naar Potchefstroom sturen, zodat de vergadering niet opnieuw geconfronteerd wordt met kerkelijke conflicten uit Nederland. Dit betekent niet dat de vrijgemaakten hun 'strijd' hebben opgegeven, want hun deputaten hebben aan hun synode voorgesteld om in nauw overleg met de Vrije Geref. Kerken in Z. Afrika contact te blijven zoeken met de GKSA om deze kerk te blijven overtuigen van de noodzaak goed te kiezen in haar buitenlandse relaties, met name in Nederland, want er blijft binnen de GKSA verontrusting t.a.v. de zusterkerkrelatie met de Ned. Geref. Kerken. Die verontrusting werd in 1988 op de synode verwoord in een bezwaarschrift van één van de plaatselijke kerken, die bekend staat als de Kandelaar-gemeente in Pretoria. In vroeger tijden behoorde deze kerk bij het verband van de Vrije Geref. Kerken, maar toen dr. C. van der Waal daar predikant was kwam het tot een breuk en na omzwervingen voegde men zich bij de GKSA.

Het bezwaarschrift werd ter synode toegelicht door ouderling dr. J.G. Meijer die in ongenueanceerde felheid de staf brak over onze kerken en beschuldigingen in bracht tegen predikanten die al lang overleden waren. De uitwerking was averechts, want met grote meerderheid werd dit geschrift verworpen en de correspondentie gehandhaafd. Uit deze gemeente is opnieuw een bezwaarschrift tegen de correspondentie met onze kerken ingediend, zodat deze zaak ook in 1991 op de agenda van de synode staat. Ook komt de verhouding tot de Geref. Kerken (V) aan de orde. Het Ned. Dagblad wist te melden dat de broeders in Afrika niet begripen, waarom de deputaten van deze kerken volharden in het aanwijzen van vermeende dwalingen bij individuele theologen en predikanten, die lang geleden in de Ned. Ger. Kerken gefigureerd hebben.

Toch hebben onze deputaten voor samenspreking met kerken in het buitenland het gewenst geacht ook dit jaar een afvaardiging naar Potchefstroom te sturen en Prof.Dr.Ir. E. Schuurman bereid gevonden deze taak op zich te nemen. Wat is namelijk het geval. De GKSA zijn correspondentie met onze kerken aangegaan ondanks de hevige bestrijding van vrijgemaakte kant. Daarbij hebben deputaten van de GKSA een eigen studie gemaakt van ons akkoord voor kerkelijk samenleven en daar een aantal vragen bij

gesteld.

Deze kerken houden zich aan de Dordtse K.O. en kennen niet uit ervaring de moeiten die zich op kerkrechtelijk gebied in ons land in de jaren 1944/45 en 67/70 hebben voorgedaan. Bij het zendingswerk van onze kerken geeft dit geen enkele moeite. Ds. H. Vonkeman heeft de D.K.O. in het Zoeloes vertaald.

Al in het jaar 1985 werden er vragen gesteld over ons akkoord en onze afgevaardigden beloofden die door te geven aan de landelijke vergadering van Enschede en hebben dit ook gedaan. Er is toen door onze kerken niet gereageerd op de bezwaren van de broeders in Afrika.

Op de synode van 1988 is daarbij de vinger gelegd en constateerde de commissie dat de kerkrechtelijke bezinning die in 1985 nodig werd geacht niet had plaats gevonden.

Nu is dit wel te verklaren, want in 1985 was de situatie zó, dat de betr. commissie voorstelde de correspondentie met onze kerken *nog niet* aan te gaan, omdat er eerst duidelijkheid moest komen over de kerkrechtelijke aspecten van ons akkoord. Er is toen een stevige discussie op gang gekomen, waarin we alle zeilen moesten bijzetten. Het was de scriba van de synode, ds. D. Postma, die in de bespreking een amendement indiende om de correspondentie *wel* aan te gaan. Dit amendement werd aangenomen, zodat het voorstel van de commissie verworpen werd. Vermoedelijk is dit de oorzaak van het feit dat er geen nader gesprek is gevoerd over ons kerkelijk akkoord.

In 1988 is deze zaak uitvoerig aan de orde geweest en door ons aangetoond dat er geen sprake van leervrijheid in onze kerken is, zoals werd gesuggereerd.

Wel is in de uitspraken van de synode gesteld dat er duidelijkheid op dit punt moet komen omdat ons akkoord in gebreke blijft om de handhaving van de leerzuiverheid in de kerken ten volle te beveiligen.

De synode besloot een afgevaardigde naar onze landelijke vergadering te sturen in de persoon van Prof.Dr. du Plooy, hoogleraar in het kerkrecht. Op de landelijke vergadering in Dron-ten heeft Prof. du Plooy de vergadering toegesproken en kort daarop had hij een lang gesprek met onze deputaten. Intussen heeft hij een rapport samengesteld dat op de thans zittende synode aan de orde komt. Ik heb dit rapport niet onder ogen gehad, maar weet dat de bezwaren tegen ons akkoord o.a. tegen de pré-ambule en art.

34 over het betrachten en nakomen van besluiten niet zijn weggenomen en er openingen zijn naar het independentisme. Het was daarom gewenst dat bij de bespreking van ons akkoord een afvaardiging uit onze kerken de nodige toelichting kan geven en we wensen Prof. Schuurman wijsheid en sterkte toe. Eén en ander betekent nog niet dat de correspondentie in acuut gevaar is, maar wel dat er een duidelijk antwoord moet komen op de vragen die onze zusterkerken in Afrika ons stellen. Op de komende landelijke vergadering in Ede, waarop het rapport van ds. H. Vonkeman en mij uit 1988 nog in bespreking moet komen zal dan een beslissing moeten vallen. Niet alleen terwille van het zendingswerk, maar niet minder voor de toekomst van onze kerken zullen de aan de orde gestelde zaken ernstig overwogen moeten worden.

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Zangboete

In onze gemeente worden psalmen en lofliederen vaak in een rap tempo gezongen. Ongetwijfeld heeft het grote aantal jonge kinderen daar iets mee te maken en ook het feit dat onze organisten van opschieten weten. Voor gasten is het soms even aanpassen en soms zie je wel eens iemand met een verhoogde kleur amechtig voor zich uit blazen, maar ach de stoelen zitten goed en er is tijd genoeg om bij te komen.

Voor ons is het, als we in een andere kerk komen, ook wel even opletten dat we niet van start gaan op de ons vertrouwde manier. Tijdens een familiebezoek in Zeeland, waar we samen met zwager en schoonzusje naar hun kerk gingen, zetten we argeloos in en merkten aan het eind van de regel dat de gemeente aan het derde woord begon.

Nu weten ze daar in Zeeland wel weg mee. Ze laten zich niet opjagen en zingen onverdroten verder en daar hebben ze groot gelijk in.

Toen ik dan ook in de kerstvakantie een boek las: 'Ons Zeeuwsch verleden', geschreven door A.M. Wessels, heb ik me, met een gevoel van herkenning, bijzonder geamuseerd.

De volgende anekdote wil ik u niet onthouden: Omstreeks 1750, toen in de vaderlandse kerken de psalmen van Dathen werden gezongen en men bezig was aan een nieuwe berijming, werd er hier en daar wonderlijk gezongen. Josua van leperen, de predikant van Vere, heeft in zijn boek 'Historie van het kerkgezag' over: de noten uitrekken, kauwen en de noten doen dwarrelen. En vooral... langzaam. Men nam de tijd.

Om dit tegen te gaan stelde men voor om de eerste en de laatste noot van een regel lang aan te houden en de rest kort. (Probeert u het maar eens... een heel vreemd effect) In verschillende kerken vond deze methode een warm onthaal en de burgemeester van Axel, die dit hoorde, vond het ook wel iets voor zijn stad. Gemeentezang was een zaak waar de vroedschap zich nijver mee bemoeide

en de kerkeraad was vlug voor het plan gewonnen. De voorzanger, want in die tijd had men nog geen orgel, werd ingelicht en gesommeerd zich stipt aan de nieuwe manier van zingen te houden.

De Axelse predikant kondigde een paar weken van te voren aan welke psalmen er zouden worden gezongen, dan konden de gemeenteleden van te voren thuis wat oefenen. 't Zou best gaan in Axel, was het oordeel van Dominee en kerkeraad.

Maar ze hadden het mis. Een kern in de gemeente trok zich van de korte zangwijze niets aan en toen de dominee vol verwachting de eerste psalm had opgegeven, maakte men zich breed en zong langzaam en plezierig slepend.

De voorzanger, die in de helft van de tijd aan het eind gekomen was, moest transpirerend en ongelukkig de strijd opgeven. Het geheel klonk niet bepaald stichtelijk. De predikant kon niet beginnen voor de gemeente de laatste galm had gegeven en hij was razend.

Onmiddellijk na de zondag kwamen vroedschap, predikant en kerkeraad bij elkaar en de zondag daarop kwam van de kansel de boodschap, dat de kerkleden niet gevraagd maar bevolen werd korter te zingen.

Wie dit niet deed en later klaar was dan de voorzanger, moest voor zijn zanglust boeten met twintig gulden en bij herhaling, met een dubbele boete.

Om de zaak goed aan te pakken, werden er tussen de kerkbanken gerechtsdienaars opgesteld, om op te letten en dadelijk bij de hand te zijn. De dienstbode van de predikant zou van haar plaats af, de onwillige schapen van de kudde in het oog houden.

„Als dit niet helpt, helpt niets”, dachten predikant en magistraten. De dominee gaf op psalm 119:3 'Ach... Schonk Gij mij de hulp van Uwe Geest...'

Helaas, terwijl een deel van de gemeente – de bedreiging met boete had geholpen – klaar was met het vers, klonk het tergend langzaam door de kerk: Wanneer ik steeds opmerkend waar geweest/ hoe Uw geboon mij tot Uw liefde wekken..

Onmiddellijk klonk het dreigend van de kansel: „Kaatje, wie is het die daar nazingt...” en nadat Kaatje op luide toon de naam van de overtreder had genoemd, vonniste de leraar dadelijk: „Dat kost je twintig gulden boete man, zonder pardon! Wacht je voor de volgende maal”.

De Baljuw kende geen genade en de Axelse zanger moest zijn tientje per regel betalen.

Zo'n boete zou iets voor onze gemeente zijn. Arme gasten. Ze zouden het afleggen en nog twintig gulden toe moeten geven ook. Maar onze penningmeester zou er vast zijn zegen wel aan geven.

A.W. Vos, Lisse

Dominees in dienst

De GV-les

Ze worden afgemarcheerd naar het militaire tehuis, even buiten de kazernepoort. De sergeant stapt op mij af: „Alstublieft, dominee, ze zijn voor u, dertig man, over een paar uur kom ik ze weer ophalen”.

Daar sta je dan. Het ziet je toch wel even groen voor de ogen. Hoe moet ik zo'n les geestelijke verzorging aanpakken. Dit is geen catechisatiegroepje, dat is wel duidelijk. Toch ben je ook daar de dominee en weet je je verplicht aan je Zender. De jongens zijn niet met tegenzin gekomen. Ze stellen het over het algemeen best wel op prijs die GV-les. Al was het alleen maar doordat ze even uit de kazerne weg zijn, even geen gecommandeerd. Een groot goed zo'n Protestants (of: Katholiek) Militair Tehuis.

Toch gaat de belangstelling verder dan het genot van dat rustige bakje koffie, waarmee we natuurlijk wel beginnen. De jongens zitten nog in hun opleidingsfase, hun ervaringen in de dienst zijn nog kersvers. Daar zitten ze vol mee, dus ga je daarover met ze praten. Het doet ze goed als zij hun verhaal eens kwijt kunnen. Er gebeurt namelijk heel wat met een (jong)mens, zo uit het alledaagse leven vandaan dat andere leven van het leger in. Het is een crisiservaring. We praten er met elkaar over dat je zo gemakkelijk kunt veranderen. Dat het zo moeilijk is om in dat uniform jezelf te blijven. De verleiding bestaat om maar gewoon mee te doen, om pas in het weekend weer als mens boven te duiken. „Ik denk er maar niet bij na, dominee, wel zo gemakkelijk”.

Dan laat ik ze een gedeelte van de videodocumentaire 'Terug naar My Lai' zien. Het aangrijpende relaas van een compagnie gewone Amerikaanse jongens, dienstplichtige soldaten, die tijdens de oorlog in Viet-Nam een dorp met weerloze burgers op gruwelijke wijze uitmoordden. Geen Tour of Duty-romantiek. We proberen met elkaar een antwoord te vinden op de vraag: hoe kon dit gebeuren? En we ontkomen ook niet aan de vraag: als ik daar en toen m'n dienstplicht had moeten vervullen, wat had ik gedaan?

En een vraag die nog verder gaat: als ik, als wij, mensen, tot zoiets in staat zijn, wie ben ik, wie zijn wij?? Over kennis der ellende gesproken!

Als het gesprek zich zo ontwikkelt, dan is er ruimte om over heel wezenlijke zaken door te praten. Dan word je als dominee ook zelf bevraagd: „En u, dominee, was u sterk genoeg geweest om staande te blijven?”

Dan kun je vertellen wat het houvast en de hoop van een christen is. Nee, een christen, zelfs een dominee, is niet een beter mens. (Eén van die vele misverstanden ten aanzien van de

kerk en het geloof die je voortdurend moet opruimen). Mijn hoop en houvast is dat ik mag bidden: leid mij niet in verzoeking, maar verlos mij van de boze.

De waarde van het geloof wordt aanvoeld, nu de boze via de beelden van de video zo dicht op onze huid is gekomen. Dat geeft heel wat te denken.

Niet altijd komt bij een les het geloof zo expliciet ter sprake. Dat kun je niet forceren. Dat mag ook niet. Als geestelijk verzorger ben je er voor de soldaten. Niet dan is een GV-les geslaagd wanneer de dominee zijn geestelijke ei heeft kunnen leggen, maar veel meer wanneer de man, de vrouw in het groene pak zich als mens aangesproken en begrepen voelt, wanneer er een stukje bewustwording heeft plaatsgevonden. Als men licht heeft gekregen op de eigen situatie, op de relatie met de ander.

Als dominee in dienst doe je dat namens je Zender die zelf is afgedaald naar de mensen.

En dat hoeft je niet te verzwijgen. Maar het zijn heel kostbare momenten, een geschenk van Boven, als de Here God en Zijn Liefde met zoveel woorden genoemd kunnen worden. Als het licht van het Evangelie tijdens een uur GV helder gaat schijnen. En dan kun je je er soms over verbazen hoeveel oprechte belangstelling je aantreft onder zovelen die van God en Zijn dienst vervreemd zijn.

(Ds. Vos is als kortverband-legerpredikant werkzaam op de Cpl. Crailoo en de Kol. Palmkazerne te Bussum)

De speurpuzzel

Kinderen horen erbij. Ze zijn een deel van de gemeente. Daarom is het ook belangrijk dat de kinderen gekend worden. Ds. Vissee schreef ooit eens dat van onschatbare waarde is voor een kind als de predikant hem op straat groet. Dat was toen (zo'n 35 jaar geleden) belangrijk, het is nu misschien nog wel belangrijker.

Kinderen en volwassenen gaan in deze tijd op in de massa. Juist daarom is het zo belangrijk als we bij name gekend worden. Het geeft het idee dat we er bij horen. Dat we – los van de naamloze massa – gekend, erkend en herkend worden.

Nu kan niet iedereen gemakkelijk namen onthouden. Het gaat natuurlijk ook niet alleen om de naam, ook om de herkenning.

Een zuster uit onze gemeente maakte voor het kerkblad een speurpuzzel. In die puzzel waren de namen van alle kinderen onder de 12 jaar verstoppt. De puzzel was bedoeld voor de kinderen. Het was ook leuk voor de kinderen om hun eigen naam in de puzzel tegen te komen.

De puzzel was bedoeld voor de kinderen. Maar waarom zouden volwassenen hem niet maken? Ik heb hem ook gemaakt en de opdracht uitgebreid. Zoek de namen, bedenk het gezicht erbij, wie zijn de ouders van het kind? Op die manier werd het een puzzel met een dubbele betekenis. Het was een goede oefening, een geheugensteuntje. Toch nog eens goed op die namen letten. Want de kinderen horen er allemaal bij. Ze horen daarom in de gemeente bij name gekend te worden...

H. Algra, Den Helder

D.J. Bakker, Braambrugge

Mag alles wat kan? (2)

Het lijkt mij ondertussen verstandig nu we op dit punt zijn aangekomen, om eens wat nader en nog wat praktischer in te gaan op de vraag: 'Wat kan er dan allemaal'. Om goed te kunnen beoordelen wat toelaatbaar is moet je toch eerst weten waar je eigenlijk over praat. Ik zal een aantal voorbeelden geven.

Baby Fae

Op 26 oktober 1984 opereerde dr. Leonard Bailey samen met zijn transplantatieteam van de Loma Linda universiteit in Californië een twee weken tevoren geboren baby, een meisje van vijf pond. Dit meisje was geboren met een zgn. 'hypoplastisch linker hart syndroom'. Bij deze afwijking is het linker hart van het kind aanzienlijk kleiner dan de rechter kant en niet in staat om voldoende bloed door het lichaam te pompen. Deze vrij zeldzame afwijking is na enkele weken niet meer met het leven verenigbaar en alle kinderen die er mee geboren worden overlijden eraan. Er werd een 'xenograft, cross-species' harttransplantatie verricht, waarbij de operateur het defecte hartje van het meisje verwijderde en dit vervangde door het hart van een gezonde, even grote aap, een baviaan. Twintig dagen later, op 15 november stierf het kind, over de hele wereld inmiddels bekend geworden als 'baby Fae', aan de gevolgen van de afstoting van het hart. Er was al vanaf het begin ook geen enkele kans geweest dat het kind zou overleven volgens de huidige stand van de medische wetenschap. Toch had het meisje langer geleefd dan iemand voor haar, met het hart van een dier.

De commentaren in dit geval bewogen zich tussen „een triomf van medisch handelen” en een „belangrijke doorbraak op het terrein van de hartchirurgie” en afgrijzen voor deze „alles maar doen school van experimenten met mensen” en het wat vriendelijker commentaar „wanneer goed-bedoelende wetenschappers te ver gaan”.

We zullen deze gebeurtenis nu niet verder bespreken maar u moet zich wel realiseren dat met het huidige tekort aan harten voor transplantatiedoeleinden, vooral voor hele kleine kinderen, de enige mogelijkheid om hierin wat verandering te brengen het uitvoeren van dergelijke experimenten is. Een andere mogelijkheid is om maar helemaal af te zien van behandeling van kinderen met dit soort afwijkingen. Het dilemma waar we voor staan is dus de keuze tussen het laten overlijden van een klein aantal kinderen met dergelijke afwijkingen of door middel van bovenbeschreven experimenten zoeken naar een behandeling.

Donoren en hormonen

Een ander bericht in een dagblad van 9 oktober 1985. Uit een donoreicel en

donorsperma hebben twee Brusselse hoogleraren de wereldprimeur gefabriceerd van een baby die vervolgens door een pleegmoeder werd gedragen. Bij deze nieuwe techniek, die eerder in Australië werd geprobeerd, doch daar resulteerde in een miskraam, vindt bevruchting van een donoreicel door een donorzaadcel in het laboratorium plaats. De vrucht wordt daarna in een andere baarmoeder ingeplant dan waaruit de eicel afkomstig is. Het verdere verloop van zwangerschap en bevalling is normaal. Je kunt dus nu een kind krijgen uit eigen zaadcellen zonder de problemen van zwangerschap en bevalling; of je kunt een kind krijgen wanneer je geen eigen zaadcellen produceert door middel van een in je baarmoeder geïmplanteerde vrucht. Prettig zowel voor carrière-vrouwen als ook voor vrouwen die als draagmoeder willen bijverdienen.

Het kan ook anders.

Een 30-jarige moeder van twee gezonde kinderen wilde graag nog een derde kind. Aangezien dit maar niet leek te lukken wendde ze zich tot een Universiteitskliniek voor Verloskunde en Gynecologie. Door middel van een hormoonbehandeling bleek ze na verloop van tijd in verwachting van een vijfing. De schrik was groot en besloten werd tot een abortus van alle vijf vruchten. Dit vond men toch wel te gek en uiteindelijk werden drie van de vijf vruchten geaborteerd en werd ongeveer zeven maanden later een tweeling geboren. Welke drie vruchten veroordeeld werden tot abortus en welke twee uitgekozen voor het leven, werd er niet bij gezegd. Dit laatste is ook niet belangrijk wanneer je van mening bent dat er vóór een bepaalde periode geen sprake is van menselijk leven. Ook dit voorval werd door een aantal dagbladen als 'een triomf van medisch kunnen' gebracht.

Genetische manipulatie

Wanneer de mogelijkheden van genetische manipulatie en prenatale diagnostiek nog worden uitgebreid in de nabije toekomst dan is het niet ondenkbaar, dat je in een dergelijk geval op alles kunt selecteren wat je maar wilt; sekse, I.Q., haarkleur, maar ook toekomstige gezondheid zonder aanleg voor kanker of hart- en vaatziekten.

Dat dit natuurlijk van buitengewoon groot belang is kunt u zich voorstellen, vooral met het oog op de economie en de noodzakelijke bezuinigingen in de gezondheidszorg. De grenzen van de zorg lijken in zicht te komen en in een aantal gevallen al bereikt te zijn. De vraag wordt dan niet 'mag alles wat kan, maar 'kan alles wat mag', of ook 'kan alles wat kan', en beide vragen zullen met nee moeten worden beant-

woord.

Prenatale selectie van toekomstige mensen met zeer lage gezondheidsrisico's is dus uitermate belangrijk en bedenk dan ook nog eens wat je voorkomt aan lijden aan toekomstige ziekten, zwakheden, gebreken en voortijdige dood. Op deze manier kun je gemakkelijk sociaal-economische en ethische motieven verwarren en een verkeerde redenering ogenschijnlijk goedpraten.

Karikatuur?

U zou nu de indruk kunnen hebben dat ik u een karikatuur voorgehouden heb van de huidige en eventuele toekomstige geneeskunde. Het lijkt erop dat ik alleen maar extremen heb aangehaald om de geneeskunde te schetsen. Alsof het pastoraat alleen en uitsluitend zou bestaan uit wonderbaarlijke bekeringen. Alhoewel u wel een beetje gelijk hebt, moet u zich wel realiseren dat wat ik noemde vandaag allemaal al mogelijk is of op korte termijn zal worden. Denk daarbij ook maar aan prenatale diagnostiek eventueel gevolgd door abortus wanneer een 'mongooltje' of 'een open ruggetje' geboren dreigt te worden. We kunnen met onze kunstharten, kunstnieren en kunstlongen patiënten op de Intensive Care bijna ongelimiteerd in leven houden. We kunnen een veelheid van organen transplanteren. We kunnen een aantal ziekten mogelijk bestrijden door foetaal hersenweefsel te transplanteren. Je kunt daarvoor wachten op een spontane abortus, maar je zou er ook foetussen voor kunnen kweken en ze gebruiken „nog voor de tijd dat er sprake is van menselijk leven”. Je treft kortom in onze geneeskunde voorbeelden aan van werkelijke zegeningen voor vroeger onbehandelbare en ten dode opgeschreven patiënten; voorbeelden van het bijna letterlijk kunnen geven van een nieuw leven door middel van een niertransplantatie aan een patiënt die tot dan toe volledig afhankelijk was van drie of vier maal in de week dialyseren en zich eigenlijk nooit goed voelde.

Moderne geneeskunde; zegen en vloek, bevrijding en bedreiging, blijdschap bij genezing en verlegenheid wanneer behandelen te ver ging en uitsluitend lijden overbleef. Aan de ene kant een bijna onbegrijpelijke zorgvuldigheid met het leven en aan de andere kant een ongelooflijke zorgeloosheid met datzelfde leven. Het ten koste van alles in leven houden van te vroeg geboren en het 'zo maar' aborteren van gezonde vruchten, „omdat zwangerschap niet uitkwam of weer een kind te veel werd”.

(slot volgt)

Boekbespreking

O. Mooiweer, Enschede

Het geheim der volharding

Ds. J.H. Velema: Het geheim der volharding – Over het vijfde hoofdstuk van de Dordtse Leerregels. – Uitgave van J.H. Kok te Kampen – 144 pag. – f 22,95.

In zijn Verantwoording deelt de auteur van dit boek mee, dat hij in de laatste twee jaar van zijn Nunspeetse ambtsperiode in de leerdiensten niet de Catechismus, maar de Dordtse Leerregels behandeld heeft. Op verzoek heeft hij vervolgens deze stof bewerkt in dit geschrift en er diverse gespreksvragen aan toegevoegd. Achtereenvolgens komen allerlei onderwerpen aan de orde zoals: De Verlossing van de mens, de werkelijkheid van de zonde, het geheim om staande te blijven, in de zonde vallen, verstoorde verhouding, de blijvende Heilige Geest, openbaring van de volharding, bewaard door Gods barmhartigheid, de zekerheid van het geloof, leven in de zekerheid van het geloof, de praktijk van het geloofsleven, leven in de zekerheid geeft lijn aan het leven, Gods Aangezicht, Gods genadewerk in mensenlevens en: God zorgt voor zijn waarheid. Het is alles bij elkaar een interessant geheel geworden waarin de schrijver recht doet aan elk onderdeel van de belijdenis in het kader van de behandeling van het genoemde onderwerp. Velema kan schrijven! Hij formuleert in doorsnee korte zinnen, giet wat hij zeggen wil in een bevattelijke stijl en gaat diep in op het bewuste hoofdstuk van het derde formulier van eenheid. Meestal komen de DL. er tamelijk bekaaid af in gereformeerde kring terwijl ze toch destijds betiteld zijn als het Credo van de Afscheiding. De belangstelling voor de Canones van Dordt is in de loop der eeuwen verbleekt vanwege de moeite die velen hebben gekregen met wat er over verkiezing en verwerping van eeuwigheid wordt te berde gebracht. Of men in zijn kritiek steeds de DL. metterdaad recht heeft gedaan is punt twee, maar het feit ligt er. Dat is te betreuren, want, zoals het vaak gaat, daarvoor verdwijnt ook de rest van een dergelijk belijdenisgeschrift van het toneel van intense bespreking en praktische geloofsbeleving. Daarom is het goed, dat ds. Velema ons de glanzende parels heeft getoond, die opgetast liggen in het Vijfde Hoofdstuk

waar het gaat over de volharding der heiligen. Toch vraag ik mij in alle bescheidenheid af of de inhoud van dit deel van de konfessie zich leent voor een behandeling in de leerdienst, die zich dan uitstrekt over een periode van twee jaar. Het boek als zodanig bevat niet veel nieuwe aanzetten. Maar het voordeel is, dat de oude waarheden, die steeds nieuw blijken te zijn, nog eens op een rijtje worden gezet en worden toegespitst op de geloofsbeleving.

Het beste hoofdstuk van dit boek vind ik: Gods genadewerk in mensenlevens. Daarin wordt de veelkleurigheid van Gods wijsheid treffend getekend. Ook geeft Velema terecht aan, dat de volharding der heiligen eigenlijk inhoudt Gods volharding in zijn heiligen. Goede opmerkingen worden gemaakt over de functie van de prediking van het evangelie en de bedoeling van de viering van de beide sacramenten. Steeds wordt weer benadrukt, dat Gods rijke beloften de vaste basis van ons leven vormen. Hoewel de verzoeking van de kant van de duivel, van de wereld en van ons eigen vlees nimmer valt te onderschatten. Daarom heeft collega Velema daaraan ook de nodige aandacht besteed. Wij zijn hier op aarde tot strijden geroepen. Een emeritus-zondaar komt men nergens tegen. Wanneer de auteur schrijft over de macht van de twijfel, wijst hij er enerzijds op, dat twijfel zonde is, maar

aan de andere kant poneert hij: wie nooit getwijfeld heeft, heeft nooit geloofd. Het zal pastoraal bedoeld zijn, maar werkt wel erg verwarrend en geeft de indruk, dat men in het leven van de gelovige toch een bepaalde plaats biedt aan de twijfel. Ook de onderscheiding tussen toevlucht nemend en verzekerd geloof bevredigt mij niet. Echt geloven betekent immers zekerheid bezitten omtrent God en zijn Christus. Als het op pag. 106 gaat over vaderlijke en moederlijke vertroosting had ik graag Jesaja 66:13 genoemd gezien, in dit verband een bijzonder aansprekende tekst. Op pag. 22 stelt Velema, dat het geloof niet depressief maakt. Wij voegen er echter aan toe, dat een gelovige wel eens erg depressief kan zijn. Jammer, dat de schrijver dat laatste punt niet heeft aangeroerd. Hij zou velen met troostvolle opmerkingen hebben kunnen helpen. Op pag. 89 staat een duidelijke fout! Want niet *zondag 51*, maar *antwoord 54* van de Heid. Catechismus gaat over de kerk. Hierbij willen we het laten. Dit boek van de bekende emerituspredikant uit de chr. gereformeerde kerken kan een duidelijke verrijking en versterking van het geloofsleven betekenen. Daarom verdient het een hartelijke aanbeveling! Daarbij komt, dat Kok opnieuw zijn naam eer heeft aangedaan door voor een keurige uitgave zorg te dragen!

Impressies uit Benidorm (III)

Het is inmiddels eind november. We verspaansen al een beetje. Als het 17° is, vinden we het koud. Iemand zei: „In de winter is Spanje een koud land met een hete zon”. En dat is waar. Je kunt bijna elke dag uren in de zon zitten, maar daarna moet je zorgen voor een dikke trui, anders word je ziek. We leren steeds meer mensen kennen, maar we maken ons geen illusies meer dat we alle nieuwe gezichten in de kerk bij name kunnen kennen, laat staan bezoeken. We houden elke vrijdagochtend in de kerk een kontaktochtend en daar zijn we voor ieder aanspreekbaar. Aanstaande dinsdag 4 december gaan we met de gemeente een tocht maken, de bergen in. Iedere kerkganger die

wil kan zich voor deze 'Sint-Nicolaas-contact-gezelligheidstoer' opgeven. Daarnet hebben we de liturgie voor de oecumenische internationale kerstviering in de grote kerk in Callosa gekregen. We zullen daar bekende kerstliederen zingen, iedere nationaliteit in zijn eigen taal: spaans, Duits, engels, Nederlands, Noors, Frans, Zweeds... De feestdagen zullen hier dus anders verlopen dan in Nieuwegein, maar het is heel boeiend ook dit mee te maken. En het zal vreemd zijn dit allemaal na vijf maanden weer te moeten achterlaten. Is dat wellicht 'worteltjes schieten'?

27 november 1990

G.F. Smelik-Laning

D.W.L. Milo, Nunspeet

Wij hebben zijn ster zien opgaan

Wie kent niet het schone relaas van de Wijzen uit het Oosten? Dat geleerden uit een ver land het kindeke Jezus hun hulde kwamen brengen? Het is een van de bekendste geschiedenissen uit de Bijbel en voor christenen altijd een boeiend verlengstuk van het Kerstfeest.

Maar hier brengt het Evangelie ons onverhoeds in contact met een stukje astrologie: voorkennis, aan de sterren ontleend. En omdat de profeet Micha, naast de aanduiding van Bethlehem, de persoon van de jonge Messias in direct verband brengt met deze 'magiërs', moesten we dit gegeven maar niet overslaan.

De Wijzen

Het woord wijzen slaat niet (alleen) op grote boekenwijsheid, maar vooral op bezitters en *beoefenaars* van verborgen wijsheid: magie, sterrenwielarij, toverij. Ze kwamen uit de vervloekte stam van Cham (Kanaän) en heetten Assyriërs¹. Hun oorspronkelijke steden waren Babel en Nineveh; later zwermde Kanaän uit tot Tyrus en Sidon, tot Filistea en tot Sodom en Gomorra. Geen beste namen. Denk aan de torenbouw van Babel, aan Jona's opdracht tegen Nineveh; denk bij Filistea aan Simson en andere richters; denk aan de vervloekingen over Tyrus en Sidon², de verwoesting van Sodom.

En denk bij Babel nog eens aan Daniël, zijn vrienden, en aan de tovenaars, waarzeggers en astrologen! In Babel was Daniël geconfronteerd met de Chaldeeze zwarte kunst en – hoewel terdege opgeleid in de kennis van de Chaldeeërs – door God de Heere begaafd met tien maal zoveel wijsheid. Net zoals Mozes, opgevoed in de wijsheid der Egyptenaren, de toverij van Egypte kende en kon weerstaan. Net zoals Jozef aan Farao's hof een zilveren beker had „waarbij hij de toekomst voorspelde”³, maar toch een instrument in Gods hand mocht zijn, om Gods eigen volk te doen overleven.

Juist vanwege dit heidendom had de Heere Abraham uit Ur der Chaldeeën weggeroepen en later eveneens Rebecca: om niet door de afgoderij te worden verleid. Want de Chaldeeën hadden van hun kennis *hun religie* gemaakt; hun wijsheid was tot onwijsheid geworden.

Wij hebben zijn ster zien opgaan

Een groep van deze magiërs maakte de verre reis naar Jerusalem. Waarom? Ze hadden uit de sterren gelezen dat er een koningskind was geboren, en wel in Israël. Eenparig hadden ze de conclusie getrokken: dit is wereldnieuws. Want de laatste erfprinsen van Israël waren⁴ eeuwen

geleden gedood. Daarna was Israël een Griekse, dan een Romeinse, kolonie geworden – het koningshuis scheen uitgestorven. (Maar Jozef en Maria waren van koninklijke bloed!) Ze kwamen te Jerusalem en legden hun vraag aan Herodes de Grote voor, die als landvoogd van de Romeinse keizer over Israël regeerde. Herodes' naam betekent: zoon van een held. En deze heldenzoon had grote belangstelling voor de pasgeboren koningszoon. Vandaar dat hij de wijzen uit het Westen te hulp riep: waar zou een koning van jullie te verwachten zijn? De Schriftgeleerden voegden hun kennis bij de Oosterse wijsheid: in Bethlehem, zoals Micha voorgezegt heeft. Dat is de stad, waar David geboren is en waar de Leidsman van Israël geboren zou worden⁵.

Maar Micha zei nog meer. En was Herodes attent op een koninklijke rivaal – hij vernam nu, dat het ging om een kind, „wiens oorsprongen zijn van eeuwigheid”. Het ging om een godenzoon, de Zoon van God! De heldenzoon sloeg de schrik om het hart. Vandaar zijn geveinsde eerbied en de uitdrukkelijke vraag aan de Wijzen, om hem vooral verder te informeren. Hetgeen door Gods ingrijpen verijdeld werd, ondanks de kindermoord.

En Micha had nog meer gezegd. Het koningskind zou een wereldvorst worden, en wel een vrededorst en... *Een, die Assur te woord zou staan!* Een, die de toverijen en waarzeggerijen van de Wijzen uit het Oosten te boven zou komen. De kring was rond. De Wijzen gingen op zoek naar een jonge koning – maar de Schrift had hen zien aankomen. De boodschap lag al klaar.

Wijsheid uit sterren

De wijze mannen uit het Oosten hadden hun wijsheid uit de sterren gehaald. De wijze mannen uit het Westen raadpleegden de Schriften, Gods eigen woord.

Maar welke wijsheid schuilt er nu in de sterren? De Schrift zegt er nog al wat over. De zon, de maan en de sterren zijn geschapen⁶ tot tekenen, tot gezette tijden, dagen en jaren; om licht te geven bij nacht en dag en om te *heersen* over dag en nacht.

Tekenen: denk eens aan Jozef. Die zag de zon, de maan en 11 sterren zich buigen. De broers en zijn ouders verstonden deze symbolen heel goed: de broers waren razend, maar Jacob „bewaarde deze zaak”. En het is er wel van gekomen.⁷

Beheersen. De zon geeft niet alleen licht en warmte, maar beheerst de

dag: bepaalt ochtend en avond, bepaalt de jaarkring en de jaargetijden. Wijst ook als teken op de Zon der gerechtigheid.

Zo beheerst de maan onze maanden, beheerst met haar 4 kwartieren de weken, levert de volle maan en de nieuwe maan (die diep in de natuur doorwerken) en beheerst, samen met de zon, de getijden van eb en vloed: onmetelijke krachtbronnen. Dat heerssen wordt in de psalmen (bv 136) duidelijk herhaald.

En de sterren? Ook hun is macht gegeven om te heersen, als de zon en de maan. Ze bepalen de koers van reizigers en zeelieden; ze geven de plaats aan waar een waarnemer zich bevindt; ze geven zelfs de nachtelijke uren aan. Ze vormen de sterrenbeelden zoals de Dierenriem, de Wagen, de Orion, het Zevengesternte (merkt u dat we mid-den in de astrologie zitten?) en Job spreekt ook van de „wetten der sterren”, als wetten van heersers. Maar hij zegt erbij: dat God hoger is dan de sterren en er overheen kijkt. De sterren zijn immers slechts *tekenen* van Gods majesteit⁸. God schiep de sterren, kent ze bij name, telt ze, heerst over hen⁹. En het was de grote zonde van Babel, zijn troon bóven de sterren te willen plaatsen, als God te zijn.

Gods waarschuwing

God de Heere waarschuwde zijn volk herhaaldelijk en ernstig voor de zonde der omringende volken: die deze schepselen vereerden met offergaven en gehoorzaamheid. Israël moest gans anders zijn, want Israël was *Gods eigendom*¹¹. Israël mocht van de zon genieten, maar die niet vereren; mocht zich in de maan verblijden, maar er niet aan offeren; mocht de sterren kennen en hun taal verstaan – maar er zich niet aan onderwerpen! Want aan Israël waren Gods inzettingen en verordeningen bekend gemaakt – dat had Hij tot dan toe aan geen enkel volk gedaan¹².

Als de sterren spreken – en dat doen ze – dan blijven ze onderworpen aan het grote spreken van God. Dan moeten we elk spreken toetsen aan wat de Schrift zegt. We mogen letten op de avondlucht, het morgenrood, de tekenen der tijden; we mogen uitzien naar het teken van de Zoon des mensen (dat aan de hemel te zien zal zijn!) maar we moeten ons daarbij niet van de Schrift afkeren, juist naar de Christus der Schriften toekeren.

Wijzen van Oost en West

Ja, daar kwamen de wijzen uit het Oosten, beladen met geschenken en beladen met hun verkregen kennis. Ze hebben de wijzen uit het Westen ont-

moet en mochten hun oosterse wijsheid bij de wijsheid der Schriften tellen. Zo vonden zij het Kindeke, geleid door de profeten en de sterren. Ze hebben hun offers gebracht en de Vredenvorst aanbeden. En hebben zich verheugd met zeer grote vreugde. En daar zaten de Schriftgeleerden. Ze zaten bovenop de profeten, keken neer op de heidense tovenaars, schudden hun hoofden en hebben de Messias niet gezien. Wegwijzers, meer niet.

De laatsten gingen de eersten voor. De wijzen vertegenwoordigden „de volheid der heidenen”¹⁴, die éérs moet ingaan: Egypte, Babel, de Filistijn, de Tyriër, alle volken van psalm 87.

Er blijven vragen. Maar vooral deze vraag:

Als Jezus weerkomt – niet als koningskind, maar als de Koning der koningen – zal Hij dan bij zijn eigen volk het geloof aantreffen, dat de Schriftgeleerden misten?¹⁵

- 1 Gen. 10
- 2 Jer. 25, 27; Jes. 23
- 3 Gen. 44:5
- 4 2 Kon. 25:7
- 5 Micha 5
- 6 Gen. 1:4, 18
- 7 primitieve volken zien de zon altijd als mannelijk; terecht, zei Fr. van Eeden
- 8 Job 9:9; 38:31-33
- 9 Psalm 8:4
- 10 Psalm 147:4
- 11 Deut. 4:19, 20
- 12 Psalm 147:19, 20
- 13 Jes. 47:12, 13
- 14 Rom. 11:25
- 15 Luc. 18:8.

Boekbespreking

H. Algra, Den Helder

De jongeren een jongere zijn

Ds. C.G. Geluk: De jongeren een jongere zijn; Kok Voorhoeve, Kampen, 112 pagina's, f 17,90.

„Laten we als kerken eens kijken naar omroepen en politieke partijen. Zij

houden zich steeds bezig met de vraag: hoe kunnen we de jongeren bereiken?” Zo begint het boek 'De jongeren een jongere zijn'. Het werd geschreven door ds. C.G. Geluk, directeur van de Hervormd-Gereformeerde Jeugdbond.

Ds. Geluk heeft een gemakkelijk toegankelijke stijl van schrijven. De 25 hoofdstukken uit dit boek zijn zeer leesbaar. Een nadeel is dat sommige bijdragen wat eenzijdig zijn. De auteur erkent dit zelf ook: „Ik stel het allemaal wat zwart-wit, maar dat doe ik voor de duidelijkheid” (68). Ik heb de indruk dat ds. Geluk vooral schrijft vanuit de achtergrond van gezinnen (dorpen, kerken) waarbij 'het gezag nog in aanzien staat'. In zo'n (uniforme) omgeving zijn er veel regels 'omdat het nu eenmaal altijd zo geweest is en omdat iedereen het zo doet'. Voor die regels worden zelden echte argumenten aangedragen. Het is terecht dat de auteur erop wijst dat dit gebrek aan argumentatie jongeren in deze tijd niets verder helpt. Als ze buiten het dorp gaan wonen blijkt dat ze niet hebben geleerd om hun standpunt te verdedigen.

In plaatsen waar kerkgang en geloof allermindst vanzelfsprekend zijn, doet zich een probleem voor waar ds. Geluk veel minder over schrijft. Daar zijn ouders vaak onzeker, ze kunnen niet terugvallen op de regels van de bureu, de vrienden, de kerk. Die onzekerheid ontstaat niet pas als de kinderen hun ouders in kennis voorbijstreven (hoofdstuk 10). Sommige ouders hebben juist een dwijtje in de rug nodig: het besef dat goede gewoonten bij de opvoeding behulpzaam kunnen zijn. Natuurlijk zal de betekenis van die gewoonten aan de kinderen uitgelegd moeten worden, zeker als ze wat ouder zijn.

Mensen die eerder publikaties van de hand van ds. Geluk hebben gelezen zullen een aantal onderwerpen in dit boek opnieuw tegen komen. Ds. Geluk schrijft vooral over de houding van ouderen tegenover jongeren. Hij roept op om jongeren serieus te nemen, met hen in gesprek te gaan en niet bang te zijn voor kritische vragen (die vragen zijn juist nodig om tot eigen keuzen te komen). Het boek wijst ook op onze gemakkelijke aandacht voor uiterlijkheden. „Zouden we blij zijn met een punker in de kerk en dat ook laten blijken? Of....?”

Het boek is niet volledig (dat hoeft ook niet), het biedt wel (vaak al bekende) stof die (toch) steeds weer overdacht moet worden. Dat er af en toe een ander accent toegevoegd kan worden heeft ten dele te maken met het karakter van het boek, voor een ander deel mogelijk met de 'doelgroep' die de auteur op het oog heeft gehad.

Ingezonden

M.J. Paul, Wijk en Aalburg

Geachte ds. Smouter, Er staat in uw stimulerende artikel veel dat mijn instemming heeft. Alle 'Israëltheologen' zijn niet hetzelfde! Op drie punten wil ik echter graag kort reageren.

1. In mijn stellingname, dat het niet aannemelijk is dat Christus op dit moment zal weerkomen, heb ik bewust aangesloten bij W. à Brakel in zijn bekende werk 'De redelijke godsdienst'. Deze invloedrijke predikant, behorend tot de Nadere Reformatie, schrijft over de Joden in deel III: 'hunne nationale bekeering zal in onze dagen niet komen, maar zij zal nog komen' (p. 140) en: 'Maar verwacht van mij niet eene nette bepaling van den tijd, alleen zeg ik, dat ik ze niet zal beleven' (p. 330). Tevens kunnen tientallen andere theologen in de eeuwenoude Gereformeerde traditie genoemd worden die 'tekenen der tijden' (bijv. komst van de antichrist) aannemen vóór de wederkomst (waarbij al of niet de bekeering van de Joden aangenomen wordt). Zo opvallend is mijn antwoord dus niet.

2. Ik ben het geheel met u eens, dat we altijd bereid moeten zijn en ook dat we moeten verlangen naar de komst van Christus. Het gebed in de kerkdienst wordt door mij vrij vaak besloten met Openb. 22:20b 'Kom, Here Jezus!'. Het dagelijks uitzien naar die toekomst is echter nog niet hetzelfde als de verwachting dat Hij vandáág terugkeert. Het is jammer dat het essentiële onderscheid tussen deze twee zaken ontbreekt in uw artikel.

3. Op de conferentie te Putten heb ik gezegd dat we vóór de tijd van de vervulling nooit met zekerheid kunnen zeggen hoe de profetieën precies vervuld worden (contra Hal Lindsey e.a.). Hierin sluit ik me aan bij Isaác da Costa. Maar bij uw benadering heb ik het gevoel dat er wel érg weinig vaststaat over de toekomst. Als u de oudtestamentische profetieën niet zo eenduidig vindt, leveren dan de nieuwtestamentische voorzeggingen (!) niet een duidelijker beeld op dan u schetst?

Graag ben ik tot nader gesprek bereid.

P.J. van Kampen, Eck en Wiel

Oost-Europa (6)

De Christenen in Roemenië

Er zijn in Roemenië 14 godsdienstige groeperingen, waarvan de Roemeens-orthodoxe kerk de grootste is. Alle hebben ze het volste recht hun activiteiten te ontplooiën. Wij geloven dat er geen tegenspraak bestaat tussen enerzijds de verwezenlijking van een socialistische maatschappij en anderzijds het bestaan van meerdere godsdienstige gemeenschappen en het recht van onze burgers er een godsdienstige overtuiging op na te houden. Het is niet te ontkennen dat de kommunistische partij ... een aantal problemen anders benadert dan de kerk. Maar deze uiteenlopende methodes mogen de bestaansvrijheid van godsdienstige groeperingen niet in gevaar brengen.

Nicolae Ceausescu,
in KRO-programma 31 maart 1973¹.

Welwillend bekeken

Dat zei 'de vader der doden', president Ceausescu, in het begin van de jaren '70. In die tijd werd door velen in het Westen nog met enige bewondering, soms zelfs sympathie, naar de man en zijn regime gekeken. De man die de Sowjet-Unie durfde te trotseren, die diplomatieke relaties met Israël onderhield en geweigerd had om zijn troepen te laten meedoen aan de inval in Tsjecho-Slowakije. Datzelfde gevoel – dit is toch een ander communisme dan elders – werd ook gevoeld, toen in 1971 in Roemenië kerstzegels uitkwamen met afbeeldingen, die de wijzen uit het Oosten leken af te beelden (achteraf bleken het fresco's in een beroemde Roemeense kerk). En wat te denken van het bijzondere verschijnsel dat de begrafenis van Ceausescu's vader, in z'n geboortedorp, op de televisie werd uitgezonden, terwijl dat gebeurde volgens de roemeens-orthodoxe ritus, met een bisschop en 13 priesters aanwezig, in vol ornaat...²

Nu, een kleine twintig jaar later, hebben we het gevoel dat inderdaad het Roemeense 'Communisme' anders was dan elders, maar dat het alleen in bruutheid verschildte! Nu zullen we bij zo'n gebeuren als de begrafenis van Ceausescu sr. vooral oog hebben voor de mogelijk 'megalomane' trekjes in het karakter van de zoon. Historici zullen de diverse stadia in Ceausescu's carrière en de ermee gepaard gaande fasen van onderdrukking van het Roemeense volk nog wel gaan boekstaven en analyseren. De eerste boeken op dat terrein zijn al op de markt. Opmerkelijk is in elk geval dat de tiran zich behoorlijk lang in een redelijk welwillende publieke opinie van 'het Westen' mocht verheugen. En dat terwijl de gehate 'Securitate' al

druk bezig was elke vorm van oppositie op te sporen en uit te roeien.

(Oosters) 'orthodox'

Net als voor de Hongaren gold, moet worden opgemerkt dat de Roemenen een eigen cultuur hebben, die voor een groot deel wordt gestempeld door een afwijkende taal. „Het roemeens is niet een slavische maar een romaanse taal, waarin het slavisch en het grieks hun sporen hebben nagelaten... Dat de bevolking, die het christendom reeds in de eerste eeuwen zowel van latijnse als van oosterse missionarissen ontving, tot de byzantijnse ritus behoort dankt zij aan het feit dat in de middel-euwen de banden met Constantinopel steeds sterker werden. De liturgie wordt er gevierd in het roemeens.”³ In de vierde eeuw, lees ik elders, waren er in de Romeinse provincie Dacië, die ruwweg met het huidige Roemenië samenvalt, al christenen. Een bisschop resideerde in Tomi, het huidige Constantza; hij onderhield contacten met o.a. de beroemde kerkvader Johannes Chrysostomos, die patriarch in Constantinopel was. Zo waren de Roemenen dus voor de oosterse vorm van christelijk geloof gewonnen; de overheersing van het land door de eveneens orthodoxe Bulgaren, van de negende tot de elfde eeuw, maakte die band alleen maar hechter. En hetzelfde gebeurde, toen Roemenië vervolgens onder Turks bestuur kwam, een proces van overheersing dat in de eerste jaren van de zestiende eeuw voltooid was. „Men kan het Roemeense leven en de huidige cultuur niet echt begrijpen als men niet scherp in het oog houdt welke grote rol het orthodox geloof en levenspraktijk gespeeld heeft bij het levend houden van het hart van de natie, en dat gedurende een lange periode van vreemde overheersing”, zegt Trevor Beeson ervan. Hij vervolgt: „Het is echter belangrijk om ook in het oog te houden dat, anders dan in andere delen van Zuid-Oost Europa, die onder Turks bewind vielen, het geval was, de Roemeense gebieden niet rechtstreeks onder Turkse heerschappij kwamen, maar als vazalstaten voortbestonden, waarbij hun Christelijke vorsten door Constantinopel moesten worden goedgekeurd. Als zodanig bleven ze vrij van islamitische bemoeienis; ze mochten hun geestelijk leven zelf regelen. Het was zelfs verboden om in het land moskeeën te bouwen of de bevolking tot overgang tot de Islam aan te zetten. Hoewel Walachije en Moldavië economisch werden uitgezogen en voortdurend het slagveld vormden bij de conflicten tussen Turkije en Rusland, konden ze wel christelijke vorstendommen blijven.”⁴

Nadat de Oostenrijkers het westelijk

deel van het land, Transsylvanië, van het Turkse juk hadden bevrijd, werd vanuit Hongarije, van zowel katholieke als protestantse kant, aandrang uitgeoefend om tot de 'westerse' vorm van Christendom over te gaan. Dat had een averechts effect, zegt Beeson, „Orthodoxie werd steeds meer een keurmerk van de Roemeense nationale identiteit.”

Tussen 1859, het jaar waarin het onafhankelijk koninkrijk Roemenië werd geproclameerd, en 1914 was het land nagenoeg geheel orthodox; in één provincie woonden nog wat moslims.

Ook luthers en gereformeerd

Die religieuze situatie veranderde door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. Want Roemenië stond aan de kant van de overwinnaars en buurland Hongarije (deel van de Habsburgse 'dubbelmonarchie') behoorde tot de verliezers. Een groot stuk Hongaars grondgebied, Transsylvanië, kwam aan Roemenië. En daarmee waren aan de kerkelijke kaart allereerste godsdienstige groeperingen toegevoegd. Er kwamen Katholieken bij, die we 'Uniaten' noemen; hun liturgie is 'oosters', maar ze behoren tot de kudde van de Pausen in Rome. Er kwamen Gereformeerden bij; tot op de dag van vandaag zijn hun (niet zelden grote) kerken gemakkelijk te herkennen in het Roemeense land; in plaats van een kruis op de spits hebben ze een 'bol'. Er kwamen Lutheranen bij, in groten getale. Deze Lutheranen horen bijna allemaal tot de Duitssprekende minderheid, die zo'n acht eeuwen geleden uit Zwaben en andere delen van Duitsland naar dit deel van Europa reisden. Het lijkt erop dat door de massale trek naar de Bondsrepubliek, momenteel, een eind kan komen aan de acht eeuwen Duitse aanwezigheid alhier.

En zo kwam Roemenië aan zijn huidige vorm, zijn huidige bevolking en zijn 'nationaliteits-probleem'. Zo werd Roemenië tot een land met twee etnische minderheden. Van die tijd, het vredesverdrag van Trianon, in 1919, dateert een groot stuk problematiek, die tot op de dag van heden existentieel in West-Roemeniëikbaar is. Zo ontstond ook een kerkelijke situatie, die maakt dat je niet over 'de' Roemeense kerk kan spreken. Welke bedoel je? De Roemeens-Orthodoxen? Of de Hongaars-sprekende Gereformeerden? Of de Duits-sprekende Lutheranen? Of de (nog weer later aange-treden) Roemeens-sprekende Baptisten of Pinkstergelovigen, die ook een tamelijk recent verschijnsel zijn? Deze verschillende kerken zijn dus verschillend in taal, cultuur, theologie – en ook in de mate waarin ze zich aan

het communistisch gezag in Boekarest hebben verbonden.

De orthodoxen

Om bij de Roemeens-orthodoxen te beginnen, het is helaas niet te ontkennen dat deze grootste Roemeense kerk zich verregaand gecompromitteerd heeft. Patriarch Theocist, die namens zijn kerk hartelijke betrekkingen met de Wereldraad van Kerken onderhield, geldt in zijn land als een openlijke 'heuler' met het regime. Het is tekenend voor het huidige Roemenië dat de man, na korte tijd van het centrum van de macht weg geweest te zijn, weer in zijn ambt is hersteld.

Onder Theocists consequente leiding is de Orthodoxe Kerk weer terug op het aloude spoor van collaboratie met het bewind!

Wat gegevens uit Beesons boek, uit 1974: Toen waren er 8.185 orthodoxe parochies en 11.722 godshuizen. Er waren 8.564 priesters en 78 diakenen. In Boekarest alleen waren er 250 parochies, met ruim 400 priesters en 20 diakenen. (Op grond van toenmalige verordeningen moest de gemiddelde stadsgemeente tenminste 500 gezinnen omvatten; 400 gezinnen was de minimum-eis voor een gemeente in een dorp. Er waren twee theologische faculteiten van academisch niveau: in de hoofdstad Boekarest en in Sibiu, die toentertijd resp. bijna 500 en bijna 800 studenten telden. Kandidaten voor de theologische faculteit worden gerecrueteerd uit de leerlingen van seminaries. Op die seminaries en op zeven koorscholen zaten in het jaar 1972-73 bijna 1600 leerlingen. Beesons boek, waaraan ik dit alles ontleen, zegt erbij dat de academische maatstaven behoorlijk hoog zijn; men moet tenminste twee vreemde talen beheersen, wil men zich kunnen laten inschrijven. Ook is er destijds nogal sterk accent gelegd op niveau, ook van de zittende geestelijkheid; bijscholingscursussen van een à twee maanden werden in kloosters gehouden, tot groot profijt van het parochieleven en het pastoraat.

Volgens een publicatie van de overheid waren er in 1972 114 kloosters, met in totaal ruim 2000 religieuzen (1493 nonnen en 575 monniken). Ter vergelijking, in 1956 waren er ongeveer 200 kloosters met 7000 religieuzen.

Afbraak

Twee opmerkingen ter afsluiting van dit artikel. Ten eerste, de aantallen religieuze gebouwen die hier zijn opgenomen dateren alle van voor het begin van Ceausescu's megalomane bouwplannen. Onlangs stond in de NRC een recensie van een zojuist gepubliceerd boek, van een zekere

Dinu Giurescu, *The Razing of Romania's Past*. Daarin stonden o.a. de volgende gegevens: In Boekarest alleen al werden tienduizenden woningen met honderdduizenden inwoners afgebroken. „Vele historische monumenten – kloosters, twintig kerken, paleizen van oude bojarenfamilies – werden gesloopt. De Cotroceni-kerk uit 1679 verdween, net als het Vacaresti-klooster, het belangrijkste voorbeeld van achttiende-eeuwse architectuur in Roemenië, een complex met beroemde fresco's, dat nog in 1977 is gerestaureerd, en het Mihai Voda klooster uit 1589. Slechts in een tiental gevallen werden gedeelten van de historische complexen gespaard door ze te verplaatsen. Die gespaarde monumenten gaan nu schuil achter de torenhoge nieuwbouw.” En verder „sinds 1975 zijn 29 steden voor 85 tot 90 procent afgebroken en volgens een vast patroon (centraal plein, torenflats, brede straten) opgebouwd. In 37 andere steden zijn grote delen van het centrum gesloopt... Al tien jaar geleden – toen dat nog kon – werd door kunsthistorici en architecten gewaarschuwd dat, als het slopen in hetzelfde tempo zou doorgaan, 443.000 gebouwen van voor de 20e eeuw zouden verdwijnen en dat Roemenië in 1990 nog maar 17.600 van zulke gebouwen over zou hebben. En het slopen is doorgegaan.”

Op het platteland was alles nog veel erger. Ongelooflijke aantallen mensen „moesten naar huurflats zonder eigen lapjes grond. Een dubbele onteigening: ze werden van hun bezittingen beroofd en losgemaakt van hun architectonische erfgoed, hun verleden, hun geschiedenis. Giurescu: „Een hele natie wordt onderwerp van een *social engineering* die in de Europese geschiedenis nooit is vertoond”.⁵ Juist voor de Roemeense Orthodoxe Kerk, hoedster van het nationale, culturele en religieuze erfgoed, is deze klap zeer hard aangekomen. De band met dat christelijke, vooral orthodoxe, verleden is aangetast door de bulldozers van het goddeloze regime.

Overeind gebleven

Ten tweede, als ik zeg dat de Roemeens Orthodoxe Kerk zich zeer ernstig heeft gecompromitteerd, dan geldt dat natuurlijk niet allen. Ook in ons land is b.v. wel bekend geworden een zekere Vader Calciu, die op indrukwekkende wijze in woord en gedrag de leiding van zijn kerk hun afvalligheid heeft verweten. Interessant was het bericht, al meer dan tien jaar geleden, dat de leiding van de Faculteit van Boekarest de studenten op hun slaapzalen opsloot, toen Vader Calciu (hun eigen stafid) colleges aankondigde over het thema: 'Atheïsme, een Filoso-

fie van Wanhoop'! Ze durfden het risico van een ernstige aanvaring met de overheid over deze kwestie niet aan...

Hij werd in 1978 van zijn Boekarester onderwijspost ontheven, in maart 1979 gearresteerd en tot tien jaar gevangenisstraf veroordeeld. De aanklacht was dat hij 'fascist' zou zijn, een aanklacht die hij ten enenmale ontkende. Vijf van de leiders van zijn kerk hebben trouwens die aanklacht mede ondertekend...

De (overigens gehuwde) priester Calciu was toen vijftig jaar en had al 16 jaar van zijn leven in gevangenschappen doorgebracht! Het laatste bericht dat ik over hem heb gelezen is dat zijn gezondheid bijzonder slecht was, in de beruchte gevangenschappen die de Securitate in stand hield.⁶

wordt vervolgd

1 geciteerd uit: J.A. Hebly ed. Kerken in Oost-Europa, Ten Have, Baarn, 1975, p. 72.

2 Ontleend aan: Trevor Beeson. *Discretion and Valour*. Collins/Fontana. Glasgow, 1974, pp. 300, 301.

3 Hebly, a.w. p. 72.

4 Beeson. a.w. pp. 301, 302.

5 geciteerd uit artikel 'De Sloop van Roemeense architectuur'. Alles wat oud is moest weg. NRC, 7-12-90.

6 Er is o.a. over Vader Calciu te lezen in P. Walters. Licht van achter het Gordijn. Gideon, Hoornaar, 1986.

H. Algra, Den Helder

Wanneer uw kinderen later vragen...

De ontwikkeling van kinderen verloopt in stapjes. Steeds weer is het kind aan nieuwe dingen toe. Ook bij de ontwikkeling van het geloofsleven kunnen we deze stappen (fasen) herkennen. In dit artikel wordt geschreven over kinderen in de hogere groepen van de basisschool.

Feiten

Kinderen van een jaar of 9 zijn vaak erg leergierig. Atlanten, encyclopedieën, het journaal op televisie; ze zijn er hevig in geïnteresseerd. Als iets niet echt is gebeurd is het misschien nog wel grappig, maar niet echt interessant.

Daarin verschillen ze van kleuters, die veel sterker in een fantasiewereld leven.

Een ander kenmerk van deze leeftijd is dat er vaak wordt gedacht in de lijn van oorzaak en gevolg. Als Jan steelt komt hij in de gevangenis. Als ik moeder help met de vaat, mag ik daarna opblijven.

Gedenksteden

Bij het vertellen uit de bijbel en de overdracht van het geloof zien we dezelfde ontwikkeling. Eerder werd in 'Opbouw' in dit verband al aandacht besteed aan de theorie van Fowler¹. Bij het vertellen van de bijbelse geschiedenis spelen op deze leeftijd de feiten dan ook een grote rol. Als de geschiedenis spannend is, voegt dat nog een extra dimensie toe.

Als kinderen leergierig zijn, stellen ze ook veel vragen. In Jozua 4 wordt ingespeeld op deze vragen: „wanneer later uw kinderen vragen...”. De 12 stenen uit de Jordaan zijn bedoeld als teken voor komende generaties. Een kleuter die deze stenen ziet liggen, zal vragen: „wat is dat?”. Oudere kinderen (rond de 9 jaar) zijn al in staat om naar de achtergrond, de diepere betekenis te vragen. Een gedenksteen staat er niet zo maar, het verwijst ergens naar. Het is de vraag die vers 6 noemt: 4 : 6 : „Wanneer uw kinderen later vragen: Wat hebben deze stenen voor U te betekenen...?”

Kinderen in de hoogste groepen van de basisschool zullen ook gaan vragen naar de betekenis van (abstrakte) regels en voorschriften. „Wanneer later uw zoon vraagt: Wat zijn dat voor getuigenissen, inzettingen en verordeningen...?” (Deut. 6 : 20) Hier komt de kritische puber al om de hoek kijken, die wil weten 'waar het allemaal voor nodig is'.

Ook het denken in oorzaak en gevolg komt in het geloofsleven terug. Als iemand goed zijn best heeft gedaan, moet daar zegen op rusten. En als ik gebeden heb als ik ziek ben, dan moet God mij ook beter maken.

De neiging om zich alles concreet voor te stellen komt terug in het beeld dat

het kind van God heeft. In tegenstelling tot de kleuter ('God is overal') ziet het kind van een jaar of 9 God als een aanspreekbaar Persoon. Hij maakt zich ook een voorstelling van God.

Kennis overdragen

Als kinderen ontvankelijk zijn voor informatie geeft dat opvoeders een goede ingang om kennis over te dragen. Voor de geloofsofvoeding betekent dit dat er veel tijd gebruikt kan worden om kinderen kennis van de bijbelse geschiedenissen bij te brengen. Een quiz met bijbelse vragen doet het bij deze leeftijdsgroep ook vaak goed. Omdat het kind nog zo open staat voor nieuwe informatie lijkt mij dit ook een betere leeftijd om met catechisatie te beginnen dan de leeftijd van 12 jaar, die veelal gebruikelijk is.

Helaas wordt het belang van kennis op religieus gebied nog wel eens onderschat. Te gemakkelijk wordt gedacht dat die kennis op oudere leeftijd wel verkregen kan worden.

Men verwacht ook wel de overdracht van kennis met indoktrinatie. Anderen leggen sterke accenten bij de religieuze *ervaring*.

Daar komt nog een ander aspect bij. In onze tijd worden kinderen overspoeld door informatie. Dit wordt nog eens versterkt door de aandacht die andere godsdiensten krijgen (via de media, maar ook wel in het onderwijs). Interessant is de stellingname van Ger Snik in dit verband². Hij schrijft dat de confrontatie met andere levensbeschouwelijke visies voor kinderen onder de 12 jaar eerder verwarrend dan stimulerend kan werken. Eerst is er een redelijke mate van overdracht vanuit het eigen geloof nodig. Pas daarna is het kind toe aan verheldering, aan een afweging, in relatie tot andere godsdiensten. Die afweging vindt plaats op latere leeftijd.

Kennis, maar ook...

Mevrouw Vrijmoeth-de Jong noemt als invalshoeken bij het vertellen uit de bijbel:

- les in de bijbelse geschiedenis
 - onderricht in de omgang met de hemelse Vader
 - training in het toepassen van Gods Woord in het leven van de kinderen³.
- Wanneer gesproken wordt over omgang, dan verwijst dat naar het hart van de mens, naar de binnenkant. Iets daarvan kwam ook tot uiting in de vraag van het kind uit Jozua 4; „Wat hebben deze stenen voor U te betekenen?” De stenen prikkelen het kind om vragen te stellen. Maar er wordt niet alleen gevraagd naar de betekenis van de stenen. Aan vader of moeder wordt ook gevraagd wat deze stenen voor hen te betekenen hebben. Daarmee krijgt de vraag een persoonlijk

accent. Wanneer het hart, het persoonlijke element van de relatie tussen God en mens geen plaats krijgt, is er iets fundamenteel mis met de opvoeding.

Bouwstenen

De afgelopen jaren is er veel onderzoek gedaan naar de vraag op welke wijze kinderen leren te geloven. Opvallend is dat het samen bidden en het gesprek over het geloof steeds weer naar voren springen als belangrijke bouwstenen van de geloofsofvoeding. Naar de kerk en bijbel-lezen kunnen als uiterlijke gewoonte lang stand houden. Het persoonlijke gebed en het spreken vanuit het geloof vragen om een geloven met het hart.

Het gesprek kwam al aan de orde bij de vragen die kinderen stellen. Als een zoon zijn vader vraagt wat de betekenis is van de stenen, dan wordt de vader geprikkeld tot het geven van een antwoord. Als een dochter aan haar moeder vraagt waarom ze naar de kerk gaat, dan is dat een vraag waar die moeder blij mee mag zijn. Naarmate kinderen ouder worden, zullen opvoeders bij hun antwoorden meer accent moeten leggen op de betekenis van de gewoonten. Daarbij moet ook de persoonlijke keuze van de ouders zichtbaar of voelbaar zijn. „Omdat het zo hoort”, of: „Omdat de bijbel het zegt” is dan een te beperkt antwoord.

Bidden

Eerder werd al opgemerkt dat kinderen in deze leeftijd God als een aanspreekbaar Persoon zien. Ze zijn betrokken bij de wereld en bij het verdriet en de ziekte van mensen in hun omgeving. Het is een voorrecht als het kind in staat is om zelf onderwerpen voor het gebed aan te geven.

Wat het belang van het bidden met de kinderen betreft volgen hier ter illustratie twee citaten: „In het geheel van godsdienstige opvoedingshandelingen blijkt het samen met de kinderen bidden voor het slapen gaan de beste graadmeter voor het vaststellen van de intensiteit van die opvoeding”.⁴

En: „Wie kan schatten wat de blijvende betekenis is van de ervaring in het gebed een gesprekspartner te hebben gehad, al was het maar voor een tijdje? Jongeren blijken, ook later nog, veel meer te bidden dan men op grond van de ontkerkelijkheid zou verwachten”.⁵

Gelovige ouders

In dit artikel ligt het accent bij kinderen in de leeftijd van ongeveer 8 tot 11 jaar. De relatie tot de kerkdienst werd daarbij buiten beschouwing gelaten. Het komend voorjaar zal aan het onderwerp 'kind en kerkdienst' weer een

apart artikel worden gewijd.

Iedere volwassene weet dat er na de basisschool een periode aanbreekt waarin het kind minder ontvankelijk is voor datgene wat de eigen ouders hem aanreiken. Daarom is het zo belangrijk om de leeftijd van de basisschool intensief te 'gebruiken'. Ook al gaat het bij het ene kind moeizamer dan bij het andere, toch moeten opvoeders de mogelijkheden die God in deze leeftijdsfase geeft benutten (dat hebben de ouders bij de doop ook beloofd). Hoe moet immers een kind dat nauwelijks 'onderwezen' is, op latere leeftijd op dat onderwijs terugvallen?

Wanneer ouders hun kinderen willen leiden op de weg naar het volwassen geloof, dan zullen ze zelf het geloof serieus moeten nemen. Het betekent dat ze ook trouw moeten zijn in het aanbieden van mogelijkheden om het kind met het geloof in aanraking te brengen. Trouw in de kerkgang, in het lezen uit de bijbel, in het bidden met de kinderen. Dat vraagt ook om een persoonlijke bewustwording bij de ouders.

Noten:

- 1 Opbouw, 30 september 1988, Zie ook de bijdrage van drs. L. van Driel in 'In de kerk, uit de kerk', pag. 92 e.v. (Redactie: drs. A.G. Knevel; Kok, Kampen, 1988)
- 2 G. Snik in: Voorwerk 5/2, december 1988, (uitgave: Unie School en Evangelie)
- 3 Opbouw (serie over 'Bijbelgebruik in het gezin'): 13 maart tot 14 augustus 1981
- 4 T.G.I.M. Andree: Gelovig word je niet vanzelf (proefschrift R.U. Utrecht; verschenen bij Dekker & Van de Vegt, Nijmegen, 1983)
- 5 H.J.M. Vossen: Geloofsopvoeding als probleem (In: Kinderen leren geloven; Serie Praktische theologie 16/2; Waanders, Zwolle, 1989).

O. Mooiweer, Enschede

Reikhalzend verlangen

Enkele maanden geleden schreef de bekende emeritus-predikant dr. F.H. van Meyenfeldt in de gereformeerde GRONINGER KERKBODE een indrukwekkend artikel waarin hij zich bezig hield met de woorden van de apostel Paulus in Rom. 8:19 over het met reikhalzend verlangen wachten van de schepping op het openbaar worden van de zonen Gods. Wij nemen dit

artikel over via de GEREFORMEERDE KERKBODE van de (vrijgemaakt) gereformeerde kerken in de drie noordelijke provincies. Aan zo'n treffend gestileerde bijdrage hebben wij geen woord toe te voegen.

In het adembenemende hoofdstuk van Paulus' brief aan de Romeinen komt een eigenaardige uitspraak voor, die volgens de gebruikelijke vertaling aldus luidt:

„met reikhalzend verlangen wacht de schepping op het openbaar worden van de zonen Gods”, vers. 19. Het klinkt wel wat erg deftig en plechtig, alsof het gaat om een introitus, een intocht van bisschoppen, priesters, predikheren, theologen, presbyters en diakenen in vol ornaat, statig voortschrijdend, ruisend van kostbare gewaden in de kleuren van het kerkelijk jaar!

Zit daar de schepping op te wachten! Maar zulke processies van religieuze schouwspelers komen al duizenden jaren regelmatig voor sinds de ondergang van de Neanderthalers! Geen hond die daarvan wakker ligt, zeker niet in onze niet zo religieuze tijd. Wat moeten we er mee? Wat heeft de wereld aan zulke geestelijke gebarenspe-

len? Ze zingen wat, ze zeggen wat, ze gebaren wat, maar de zaak blijft als ze was! De schrijver van het boek 'Prediker' zou zeggen: „Het is allemaal ijdelheid en najagen van wind. De ene stoet gaat en de andere stoet komt, maar de aarde krijgt er niets van. Dat soort dingen zijn onuitsprekelijk vermoeiend. Het kromme wordt niet recht gemaakt en wat we nou eigenlijk hard nodig hebben komt eenvoudig niet aan bod. Ijdelheid der ijdelheden, allemaal ijdelheid!”

En dan dat „reikhalzend verlangen”. Het Griekse woord uit de grondtekst doet me denken aan wat ik bij een bezoek aan de slager tegenkwam. Voor de deur van de winkel zat daar vaak een hond, die over z'n hele lijf trilde als een espenblad en zacht kreunend de toegang tot de slagerij onafgebroken in de gaten hield. Ik sprak het dier dan wat toe en aaide hem over z'n bol, om hem wat te kalmeren, maar hij lette daar niet eens op. Het interesseerde hem niets totdat z'n baas te voorschijn kwam, dan kende z'n blijdschap geen grenzen en sprong hij schouderhoog tegen z'n geliefde meester op en blafte en likte alsof hij hem uit het graf had teruggekregen! Die sidderende verwachting wordt in Romeinen 8 aan de schepping toegeschreven met het oog op „het openbaar worden van de zonen Gods”! Hoe komt Paulus er op? Wie verwacht er nog wat van „de zonen Gods”? Moeten die nog „openbaar worden” ook? We hebben er al meer van gezien dan ons lief is! Wie heeft er nog een goed woord over voor de kerk? Er is geen wandaad die haar niet in de schoenen geschoven wordt!

Trouwens, wachten we wel ergens op? Het is mij tenminste niet opgevallen in ons welgedane Westen! We zitten hier

toch goed en we blijven smullend zitten waar we zitten en verroer ons alstublieft niet! We hebben genoeg aan een dans op de aloude vertrouwde plaats. Geef ons maar een hapje, een slokje en een bijslaap, dan is de rest ons worst! En wie daar niet aan toekomt pakt een spuit, een stikkie of de fles en zakt zo wel weg in doffe verdooving, al zal de doorsneeburger dat toch te riskant vinden en die verdoving zoeken in de geestdodende routine van huis, baan en teevee.

Hoogstens siddert hij als z'n knollentuin overhoop gelopen dreigt te worden door een dolgedraaide barbaar uit de woestijn, die alles om zich heen kort en klein slaat zodat de burger z'n boontjes niet meer kan doppen. Verontwaardigd klimt hij dan in de gordijnen of loopt een kerk binnen om daar hoofdschuddend klaagliederen aan te heffen: „waar moet het heen?” of: „hoe kan God het toelaten?”! Dan verlaat hij de kerk weer, want z'n knollentuin wordt niet hersteld met psalmen en gebeden. Hij gelooft wel, dat er iets is, maar met God wordt z'n pret niet gered!

Volgens Paulus wacht dus de schepping op het „openbaar worden van de zonen Gods”. Bedoelt hij daarmee, dat we voorlopig maar niet moeten rekenen op uitkomst of verbetering, omdat die pas zou komen met de jongste dag, wanneer de namen van de gelukkige prijswinnaars die gered worden, bekend gemaakt zullen worden? Speelt de schepping mee in een grote loterij en vermaant de apostel ons om de grote trekking maar af te wachten? Velen maken zoiets van het evangelie. Er heerst hier veel ellende: armoede, honger, oorlog, rassenhaat, uitbuiting van de natuur, vergiftiging van het milieu. Je kunt geen krant opslaan en geen teevee-journaal aanzetten of de misère puilt er uit. Trouwens ook in onze eigen leefkring wordt je er mee geconfronteerd. Liefde en trouw lijken het niet meer zo goed te doen onder ons. In plaats dat we zorgvuldig met elkaar omgaan en het onderste boven halen, om elkaar vast te houden en onze naasten tot hun recht te laten komen, zijn we voortdurend met onszelf bezig, op jacht naar een goede carrière. En wie ons daarbij even in de weg staat, stoten we af om vervolgens een ander te gebruiken voor het binnenhalen van ons fortuin. Zo groeit de eenzaamheid en de wanhoop bij de velen die zich miskend gevoelen of versmaad. We hebben de mond vol over de vele vergiftigde stortplaatsen van het stoffelijk overschot van onze consumptie.

Intussen hoopt zich het menselijk afval op van onze samenleving: ouderen die we niet meer kunnen gebruiken, zwakkeren die ons in de weg staan, kinderen die een blok aan ons been zijn, en wat dies meer zij.

Bedoelt Paulus deze stakkers zoet te houden met een mogelijk geluks-lot uit de apocalyptische loterij aan het eind

der dagen? Dan moet ik altijd denken aan Vincent van Gogh. Tijdens zijn leven heeft hij geen droog brood verdiend aan zijn geniale kunst. Zou het hem echt getroost hebben te weten dat na zijn dood zijn werk voor miljoenen van de hand ging?

Daar had hij toch niets aan!

Wil Paulus dan de lijdende mensheid en de zuchtende schepping wel verzoenen met hun huidige trieste lot door ze te wijzen op een gouden toekomst aan de overzijde van het graf? Zo in de geest van: „stil maar, wacht maar, alles sal reg kom als je er straks niet meer bent.”

Zo was Paulus niet

Ik denk niet dat Paulus zoiets bedoelde.

Hij was er helemaal de man niet naar om met de armen over elkaar en het hoofd gebogen de dingen maar op hun beloop te laten. Stad en land heeft hij afgereisd, schipbreuken geriskeerd, martelingen ondergaan, meedogenloze gevangenschappen doorstaan, duizenden kilometers door de meest ontoegankelijke gebieden te voet afgelegd, om een nieuwe gemeenschap van een ander soort mensen in het leven te roepen: mensen die niet aan de lusten van hun vlees de leiding gaven, maar die hun kompas op de Geest van God hadden ingesteld. Voor dat doel heeft Paulus alles ingezet. Hoe kon het ook anders! Want wat had Paulus gezien?

Wel, om te beginnen dat met het bestaande mensensoort geen goed garen te spinnen was. Hij noemde ons huidige leefklimaat dan ook het regiem van het vlees, en dat zegt wel genoeg. Hoe kom ik lekker, leuk en lollig aan m'n trekken? Hoe kan ik van mijn medemensen een zo goed mogelijk gebruik maken om mezelf zo hoog mogelijk op de top van de maatschappelijke ladder te krijgen?

Dat zijn zo'n beetje de grondvragen van het bestaande mensenras. Met zulke ik-specialisten gaat de schepping te gronde. Ze wordt onbewoonbaar. In zo'n ego-klimaat had Paulus z'n jeugd en z'n studentenjaren ook doorgebracht. Als aankomend rabbi had hij in het conflict tussen de Joodse leiding en de jonge kerk zijn kans schoon gezien om goede carrière te maken. Voor dat doel was hij zelfs bereid om over de lijken van de volgelingen van Jezus te gaan.

Hij joeg ze na van Jeruzalam naar Damascus!

Toen stak ineens de doorn in zijn vlees: Jezus, het Godskind dat doodgelopen scheen op het galgenveld van Golgotha, maakte een radicaal eind aan Paulus' ego-trip: het doodgewaande Godskind openbaarde Zich aan Paulus als de levende Heer. En deze levende Heer mobiliseerde door Zijn Geest een radicaal ander soort mensen: Godsmensen, ontworpen naar het beeld van de gekruisigde, met God en het heil van hun naaste als de inzet van hun leven.

Het zou niet eenvoudig wezen om

mensen voor dit totaal nieuwe levensontwerp te winnen. Wij zijn nu eenmaal verknocht aan ons „dikke ik” en onze knollentuin tot de dood er ons van zal scheiden. Paulus en de hele kerk zal zelfs met dat „dikke ik” een harde strijd moeten voeren in z'n eigen leven. Vaak zal het er op lijken dat alle moeite tevergeefs was. Maar een stervende schepping volgt sidderend het verloop van dit gevecht en leeft op bij elk Godskind dat voor de dag komt. Er is nog steeds geen eind te zien aan het drama. De ik-gekte lijkt de overhand te houden in kerk en wereld. Het is een taai en hardnekkig mensensoort! Intussen sterft de schepping. Waar blijven ze toch, de Godskinderen?

We wachten al zo lang!

Boekbespreking

Marleen Hengelaar-Rookmaaker

Inside Gospel

Besproken: Inside Gospel door Maaike Ezinga en Jolanda Tieben; Kok Voorhoeve Kampen, 1990; ISBN 09685

Het eerste nederlandse boek geheel gewijd aan de gospelmuziek, geschreven van binnen uit en met oog op de situatie in Nederland.

Voor alle duidelijkheid: gospel(rock) is het genre dat ontstond eind jaren '60, toen christelijke jongeren zich met popmuziek bezig gingen houden ter evangelisatie en tot opbouw van geloofsgenoten. Het boek is bedoeld voor gospelliefhebbers, maar ook voor hen die met vraagtekens tegen dit muzikale gebeuren aankijken. Een boek ook met praktische informatie voor de beginnende gospelartiest. De nadruk ligt op bezinning. De vragen aan het adres van de gospel en de discussiepunten binnen de gospelwereld worden bij de horens gevat, zij het in populaire schrijftaal, die helaas een zekere oppervlakkigheid in de hand werkt.

Als rode draad loopt door het boek de gedachte dat muziek erbij hoort in Gods gemeente, ook de moderne muziek. De muziekartiesten zouden zich gedragen moeten weten door hun medechristenen, met name door hun eigen gemeentes en voor vol aangezien in hun dienst aan Gods Koninkrijk. In dit kader passen ook de tips voor beginnend muzikalent. Laten de jongeren hun luistergraagheid maar

omzetten in eigen creativiteit.

Een ander terugkerend thema betreft de subcultuur, waarin de gospel van meet af aan verzeild is geraakt vanwege het gebrek aan acceptatie van zowel christelijke als wereldlijke zijde. De schrijfsters en met hen een groeiend aantal gospelartiesten zouden de gospel hier graag uit willen zien breken. Zo bereik je immers de wereld niet.

Hand in hand hiermee heeft zich geleidelijk de visie ontwikkeld dat een gospelartiest niet alleen maar over geestelijke zaken mag zingen, maar over alles wat hem of haar bezig houdt. Minder nauw geestelijk dus. De afstand tussen de gospelartiest en de zgn. christelijke popmusicus wordt dan ook kleiner. De christelijke popmusicus werkt in het reguliere popcircuit en maakt wel vanuit zijn christen-zijn popmuziek, maar richt zich niet op evangelisatie, b.v. U2 en Bruce Cockburn.

Zo zien we dat in 'Inside Gospel' de christelijke popmuziek niet meer in het verdomhoekje geplaatst wordt en, zij het nog met enige schroom, ook als reële mogelijkheid voor de christelijke muzikant wordt geaccepteerd. Een positieve tendens.

Het betoog van dit boek kent echter een aantal zwakke plekken. Een en ander zal binnen de gospelwereld beslist nog verder doordacht moeten worden. Zo is het op zich een stap in de goede richting om alle muzikale stijlen en mogelijkheden op de schepping terug te voeren, wat betekent dat niets daarvan (popritmes b.v.) op zich uit de boze is, maar het schiet tekort om goed of kwaad gebruik van de muzikale mogelijkheden alleen maar te herleiden tot de intentie van de songwriter. Goed of kwaad zit hem in de muziek of de song zelf, namelijk in de betekenis die door de bepaalde uitwerking en samenvoeging van de muzikale middelen ontstaat (bij pop meestal in combinatie met de tekst). Muziek is niet neutraal. Niets in deze wereld is neutraal, maar goed, omdat God zag dat het goed was, of kwaad en vaker nog een mengeling van die twee. En betekenis in muziek is niet subjectief.

Muziek spreekt zijn eigen taal – of liever – talen, want per tijd of cultuur kan dit verschillen. Muziek communiceert, draagt betekenis in zich mee, wat mogelijk is vanwege de zinvolle samenhang van heel de schepping. Er valt dus wel degelijk over te discussiëren of bepaalde muziek past of niet. Net zoals de kleur rood niet past ter uitbeelding van vertederend (denk maar aan de rose en lichtblauwe babykleertjes), zo past heavy metal niet om de liefde van of tot God te bezingen. En past pop van het oppervlakkige soort (disco b.v.) niet bij de doorgaans serieuze gospeltekst. Bij bezinning over gospel mag de muziek zelf niet buiten schot blijven. Misschien over vijf of tien jaar...

Tineke Mast-Schat, Oegstgeest

Kind en occultisme

Enige tijd geleden heeft Pieter van Kampen in dit blad aandacht gegeven aan het verschijnsel van het nieuwe-tijds-denken of New Age, en daarbij onder andere gewezen op het universele ervan: „Er is een nieuwe 'alomvattende' levens- en mensbeschouwing in de maak”¹. Het heeft een religieus karakter en vindt ingang dankzij de geestelijke leegte, die ontstaan is als gevolg van de secularisatie. Een belangrijk aspect van New Age is de aandacht voor occultisme. Dit element vinden we niet alleen terug in filosofie, literatuur en kunst van de 'nieuwe tijd', maar ook in kinder-televisie-programma's, in boeken, spelletjes en speelgoed. Voor ouders en opvoeders is het van belang hiervan op de hoogte te zijn om hun kinderen op de juiste manier te kunnen begeleiden. Met dit doel heeft de werkgroep 'Kind en occultisme' van de stichting Bijbel & Onderwijs onlangs een brochure gepubliceerd².

Wat is occultisme?

'Occult' betekent 'verborgen', 'geheim'. Het woord wordt gebruikt om bovennatuurlijke, paranormale verschijnselen mee aan te duiden, zoals helderziendheid en waarzeggerij, spiritisme, toverij en magnetisme. Het gaat hier om buitenzintuiglijke kennis of macht, verkregen via de wereld van de demonen. Demonen gebruiken deze krachten om de gaven van de Heilige Geest na te bootsen en proberen op deze wijze mensen te misleiden, van God te vervreemden en zo mogelijk aan zich te binden. Meer hierover kan men vinden in bijvoorbeeld de boeken van W.C. van Dam³ en W.J. Ouweneel⁴.

De belevingswereld van het kind

Kinderen zijn onbevangen en nemen gemakkelijk aan wat hun verteld wordt. Ze zien op naar hun helden en vereenzelvigen zich met hen. Kinderen zijn creatief en fantasierijk; in een bepaalde ontwikkelingsfase zien ze geen duidelijk verschil tussen fantasie en werkelijkheid. Ze zijn op een voortdurende ontdekkingsreis en leren spelenderwijs. Kinderen willen graag groot zijn en volgen mensen, die hen daarin leiden. In de vroege jeugd is het daarom belangrijk als opvoeder een goed voorbeeld voor het kind te zijn en te zorgen dat kinderen voor hun groei en ontwikkeling goed en verantwoord materiaal krijgen. Door verkeerde invloeden in de vroege jeugd kunnen de vorming en rijping van de persoonlijkheid grote schade worden toegebracht. Om u een indruk te geven van wat er zoal voor kinderen op het gebied van televisie, speelgoed, boeken en spel-

letjes aan occults voorhanden is, volgen hieronder enkele voorbeelden.

Speelgoed of speelkwaad

Veel figuren uit tekenfilmseries (*The Thundercats*, *The real Ghostbusters*, *He-Man and The Masters of the Universe*) zijn tegenwoordig als speelgoed te koop. Een voorbeeld hiervan is de figuur He-Man. „Hij is sterk, schoon van gestalte en almachtig. Hij is de Meester van het heelal: niemand anders dan He-Man!” Dit is de telkens weerkerende verheerlijking van deze hoofdfiguur uit de tekenfilmserie. He-Man wordt door het heffen van zijn wonderzwaard (ook te koop) bekleed met bovennatuurlijke krachten. Hij komt iedereen die hem nodig heeft te hulp. Wat voor invulling zullen kinderen bij het spelen met deze pop aan hun spel geven?

Televisie

In de televisieserie *My Little Pony* staat de pony middenin de strijd tussen twee rijken, beide gewapend met magische krachten. De 'goede' strijders maken gebruik van de witte magie – en dat lijkt toelaatbaar omdat het 'goede' doel gediend wordt, de slechte tegenpartij maakt gebruik van de zwarte (slechte) magie. Er zijn kwade heksen en goede feeën, boze reuzen, goede draken en machtige tovenaars. Door veelvuldig zien van series met dergelijke inhoud kunnen kinderen allerlei bijbelse voorstellingen mythisch en occult gaan interpreteren. Voorbeelden: Er zijn meer goede machten naast God en Jezus. Jezus was misschien wel een groot tovenaars. Er woedt een evenwichtige, nooit eindigende strijd tussen het goede en kwade, tussen licht en duisternis.

Boeken en stripverhalen

Een voorbeeld van een zeer populair kinderboek is *De Meester van de zwarte molen*, door O. Preussler. Deze molen is een school voor zwarte kunst. De meester van de molen heeft steeds twaalf leerlingen, waarvan jaarlijks één wordt geofferd. Het boek is een mengeling van (R.K.) christelijke en occulte gewoonten, gebruiken en uitspraken, aantrekkelijk om hardop uit te spreken. Het boek is volkomen ongeschikt voor kinderen. Een voorbeeld van een strip is *De wondersloffes van Sjatie*, een voetbalstrip, door F. Bakker en J. Gillatt. In deze strip verschijnt de geest van een dode voetballer aan een jongen, en draagt hem op zijn oude voetbalschoenen te gaan zoeken. De jongen vindt ze en de schoenen verlenen de jongen bovennatuurlijke voetbalvermogens.

Spelletjes

Tegenwoordig doen veel scholieren

occulte spelletjes, bijv. het 'glaasje-draaien'. Hierbij worden de letters van het alfabet in een kring op tafel gelegd. Een omgekeerd glaasje, licht aangeraakt maar niet bestuurd door de deelnemers, beweegt achtereen volgens langs verschillende letters. De zo gevormde zinnen zijn boodschappen van boze geesten en deelname aan deze spelletjes kan (hoeft niet!) leiden tot gebondenheid.

De wapenrusting van God

De inhoud van veel kinderboeken en televisieseries geeft een volkomen vertekend beeld van de werkelijkheid: zogenaamd goede machten, die de plaats van God en zijn engelen innemen; de duivel die zich voordoet als 'een engel des lichts' (2 Kor. 11:14). Op verschillende bijbelplaatsen verbiedt God de mens zich bezig te houden met het occulte (Deut. 18:10-12, Lev. 19:26-31, Jes. 8:19-22). Deze verboden dienen om de mens te beschermen. God wil niet dat de duivel een open poort bij ons vindt om ons te belasten met angsten, waanvoorstellingen, het horen van stemmen, agressiviteit, concentratieproblemen, depressies e.a. Door een valse voorstelling van de werkelijkheid wil de duivel ons wijsmaken dat hij niet bestaat. Er zijn weliswaar geesten (boze en goede), maar er is geen sprake van een strijd tussen God en de duivel. Vergeving van zonde is niet nodig, want er heeft nooit een zondeval plaatsgevonden. Als de duivel er niet is, hoeven we ook niet te geloven dat Jezus de dood en de duivel overwonnen heeft en hebben we Hem en zijn verlossende werk niet meer nodig! Gelukkig leert Gods Woord ons anders: Jezus heeft wel degelijk overwonnen. „Hij heeft de overheden en machten ontwapend en openlijk tentoongesteld en zo over hen gezegevierd” (Kol. 2:15). En als wij de wapenrusting van God aandoen en aanhoudend bidden voor ons en onze kinderen, dan zullen we kunnen standhouden tegen de verleidingen van de duivel (Ef. 6:10-18). Immers, „onderwerpt u aan God, maar biedt weerstand aan de duivel, en hij zal van u vlieden” (Jac. 4:7):

Noten:

- 1 P.J. van Kampen. Het nieuwe tijdperk, Opbouw 37-44 (1987). Bij nader inzien, Opbouw 47 (1988) – 3 (1989).
- 2 R.H. Matzken en A. Nijburg. Kind en occultisme: (je moet niet) spelen met het occulte. Stichting Moria, Hilversum, 1990.
- 3 W.C. van Dam. Okkultisme en christelijk geloof. Den Haag, Voorhoeve, 1978, 1988.
- 4 W.J. Ouweneel. Het domein van de slang. Amsterdam, Buijten & Schipperheijn, 1978, 1988.

G. de Lange, Rilland-Bath

Spel en identiteit

In vroeger tijden bestonden er geen kinderen zoals we die nu kunnen zien: kinderen waren kleine volwassenen, gekleed als volwassenen. Hoewel minder sterk en zonder macht waren ze meewerkend en daarom ook belangrijk deel van het gezin en met het gezin deel van de kerk en de samenleving. Ieders plaats geordend binnen de structuur van instituties. Zelfs de dorpsgeek had daarin een duidelijke plaats. De normen kwamen van bovenaf en waren voor de meesten buiten discussie.

Als we identiteit mogen zien als het complex van relaties die een mens met zijn omgeving heeft en de op de duur vastgevormde manieren om in die relaties te leven, dan mogen we veronderstellen dat identiteit voor de meeste kinderen die tijd geen probleem was.

Identiteit is niet iets wat iemand heeft op zichzelf. Identiteit is wat iemand is in de relaties met zijn omgeving. Sommige mensen vragen zich voortdurend af hoe de mensen wel over hen denken en zijn bijna geheel afhankelijk van het oordeel van de mensen in hun omgeving. Anderen zijn zo zeker van hun vastgegroeide manieren van omgaan met de mensen om hen heen, dat ze zich verbeelden niet afhankelijk te zijn van anderen. De eersten hebben een wankel identiteit, de laatsten voelen zich sterk.

In een samenleving waar jongeren niet een vanzelfsprekende plaats hebben in hun omgeving hebben de jongeren ook geen vanzelfsprekende identiteit. Voor een christen zou kerk en identiteit vast met elkaar verbonden moeten zijn. Je bent als christen deel van het lichaam van Christus, de kerk. Triest genoeg blijken, in toenemende mate, velen een kloof te ervaren tussen hun identiteit en de kerk. Met als gevolg dat zij bij het opgroeien, de kerk de rug toekeren. Anderen voelen zich erbij hangen en weer anderen zoeken de gemeenschap der heiligen te beleven in minder 'officiële' groepen. Weer anderen stellen zich buiten de kerk en voelen zich lid van de 'onzichtbare' kerk.

Blijkbaar klopt er iets niet bij de ingroei, de hechting van onze kinderen, ondanks alle pogingen die de kerk onderneemt. Wat speelt nu een rol, dat het jongeren niet lukt goed in te spelen?

Verskillende werelden

Onze samenleving, maar zeker ook ons opvoedingssysteem is er voor een groot deel de oorzaak van dat het voor kinderen moeilijk is zich steeds gehecht, zich verbonden, te voelen. De 'soevereiniteit in eigen kring' van het gezin, de school, de kerk, de maatschappelijke instituties en de staat

plaatsen het kind steeds in aparte wereldjes. In de wereldjes die volwassenen belangrijk vinden spelen zij een essentiële rol. De volwassenen maken de dienst uit in het gezin, de school en de kerk, zij bepalen wie daarin een rol mag spelen en hoe het spel gespeeld moet worden, welke regels en normen er gelden. De rol van de kinderen daarin is een zeer ondergeschikte. Daarnaast kent de hedendaagse opvoeding kinderen een groeiende zelfstandigheid toe, met een grotere ruimte die zijzelf kunnen vullen.

Vanaf ongeveer het negende jaar is voor kinderen de behoefte om zich te hechten aan de leeftijdsgenoten in spelactiviteiten de meest belangrijke betrokkenheid met de wereld. Deze hechting aan groepen bepaalt in hoge mate hun identiteit. Het is een soeverein wereldje van kinderen zelf, waarin zij zelf het spel en de spelregels bepalen. Bemoeien ouders zich ermee dan kan dat tot stiekem gedrag leiden, kinderen gaan dan een beetje verder van de ouders vandaan. Als kinderen ouders gelijk geven kan het zijn dat ze in de groep niet meer getolereerd worden of ze plaatsen zich er zelf buiten. Bemoeien vreemden zich ermee, dan gebeurt het niet zelden dat kinderen hen duidelijk vertellen dat zij niets met hen te maken hebben, of erger.

Vanzelfsprekend nemen kinderen normen en waarden mee van de volwassenen. Hoe gezonder de opvoeding des te gezonder is het spelen van de kinderen. Het ligt er wel aan wat we onder gezond verstaan. Nogal wat is voor volwassenen wereldgelijkvormig en te mijden, terwijl kinderen daar anders over denken. Daarbij komt dat kinderen de behoefte hebben te experimenteren met normen en waarden.

Een principiële keuze

De volwassenen staan voor de keus: opgroeiende kinderen in de nu door de volwassenen gedomineerde kerk toe te laten en mee te laten spelen op hun manier met de bij hun leeftijd passende rollen óf de kinderen over te laten aan hun eigen wereld en aan 'de wereld' die met straat, disco, soos en kroeg wel de ruimte geeft aan de behoefte van de kinderen op hun wijze aansluiting bij leeftijdsgenoten te beleven. De tweede keuze betekent voor de kinderen een dubbel leven, waarbij het leven met de volwassenen weinig antwoord geeft op, en weinig ruimte laat voor de behoeften van de kinderen, en het spel samen met de volwassenen steeds minder aantrekking heeft.

Daarbij moet worden bedacht, wat ook te zien valt, dat de eigen wereld bij het ouder worden van de kinderen niet zomaar, en in teveel gevallen in het geheel niet, met de wereld van de

volwassenen samenvloeit.

Achter de keuze van de ouderen schuilt een zeer principieel verschil van denken.

Volwassen christenen hebben behoefte aan aansluiting met de medechristenen, het beleven van de gemeenschap der heiligen in de kerk. In de loop der jaren is daaruit de orde van dienst gegroeid, volkomen verantwoord naar het oordeel van verbaal verstandelijke volwassenen. Afgezien van de vele volwassenen die zich daar koud en alleen bij voelen, begrijpen we dat kinderen daarin niet best passen en verzorgen voor hen nevendiensten, maar plaatsen hen daarmee wel buiten de eredienst, buitenspel. Terwijl voor hen het spelen voor Gods aangezicht van veel groter toekomstbelang is dan voor de volwassenen. Daar waar de ouderen 'zijn', moeten de kinderen nog komen.

Als een baby geboren wordt draait het gezinsleven om de baby; zo zou het leven van de gemeenschap der heiligen moeten draaien om het fysiek, gevoelsmatig, sociaal en religieus thuis voelen van de kinderen.

Onze Vader heeft de mens geschapen met deze behoeften en de ouderen moeten zorgen dat deze behoeften een aansluiting vinden in een verantwoord omgeving. Niet in een aparte wereld, zeker niet helemaal buiten de kerkelijke gemeenschapsbeleving. Het essentiële van het gevoel is dat je je samen voelt, het essentiële van het sociale is dat je spontaan samen met anderen bezig kan zijn. Verplicht samen voelen, verplicht sociaal doen bestaat niet, het is dan slechts schijn. Jongeren zoeken elkaar, motiveren elkaar of kunnen door ouderen gemotiveerd worden tot spontaan bezig zijn. Een koor dat ongemotiveerd, met lange gezichten en afgezakte schouders een lied zingt heeft voor de leden geen gevoelswaarde, geen sociale maar ook geen religieuze waarde.

Belevingswereld van jongeren

Waarom zingen vele jongeren, als ze nog zingen, wel de top 10, maar geen kerkelijk lied? Het past niet binnen de ontwikkelde jongerencultuur. Wat ze ooit gezongen hebben op school waren verplichte nummers die de belevingswereld van de volwassenen weerspiegelen. Hun identiteit bepaald door het samen-zijn met leeftijdsgenoten in hun eigen wereldje, staat op het spoor van de top 10 en niet op het spoor van het kerklied. Voor andere keuzemogelijkheid zijn ze nooit gesteld: Of je betrokken weten op, en behoefte beantwoord te krijgen bij je leeftijdsgenoten van de top 10, of erbuiten vallen.

Het gevoel er bij te horen

Daar waar de volwassenen geen ant-

woord geven op behoeften, vormen jongeren hun eigen groepen die antwoord geven op hun lichamelijke, gevoelsmatige, verbale behoeften. Daarin gelden normen die ze afkijken van hun wijde omgeving en waar ze op hun eigen wijze mee omgaan. Er zijn in deze groepjes jongens die in de rangorde bovenaan staan, deze zorgen ervoor dat de normen gehandhaafd worden. De jongens die zich daar best bij thuis voelen doen actief mee. Jongeren die zich er niet bij thuisvoelen of door de anderen niet geaccepteerd worden hangen er wat bij.

Het gevoel ergens bij te horen is voor ieder kind belangrijk. Kinderen hebben daar veel voor over. Ze zijn geneigd normen van ouders over boord te zetten om toch maar bij een groep te mogen behoren. Veel keus aan groepen hebben kinderen veelal niet, ze zijn afhankelijk van beschikbare groepen of jongens waarmee ze zelf een groepje kunnen vormen. Bijhangers kunnen andere jongeren, of een andere groep zoeken waar ze wel een plaats krijgen, of erbij blijven hangen zonder zich erg gelukkig te voelen. Ouders denken wel dat het voldoende is om lief en goed te zijn voor hun kinderen, hen te verplichten naar een school, de kerk en jeugdvereniging te gaan, en dat daarmee hun taak is afgelopen. Dat het overige maar aan de kinderen zelf moet worden overgelaten, hen hoogstens verbiedend ergens naar toe te gaan of laat thuis te komen. Omdat het behoren bij spontane groepen zo wezenlijk is voor kinderen vanaf negen jaar, en hun identiteit daardoor sterk wordt bepaald, en omdat de ouders zo graag zien dat in toenemende mate hechting aan de kerkelijke gemeenschap ontstaat, zouden de ouders in hun organisaties ruimte moeten bieden waarbinnen 'kinderen van de kerk' spontaan, gemotiveerd actief kunnen zijn. Niet een stel maar allen. En voor zover het niet lukt om kinderen te motiveren moeten we ervan uitgaan dat we niet aansluiten op de in die kinderen levende behoeften, of dat we de jeugd niet in voldoende mate hebben geleerd in liefde met elkaar te leven.

Identiteit groeit

Waarom kiezen velen van ons christelijk onderwijs? Niet omdat er christelijk rekenen bestaat, niet omdat de vlag van de school op zich van belang is, maar omdat kinderen moeten worden gemotiveerd samen in liefde tot God en de groepsgenoten te leven en hun talenten in het leven als christen te gebruiken.

Er bestaat ook geen gereformeerd dansen, rock of drankgebruik; kinderen zullen moeten leren dat gezamen-

lijke lichaamsbeleving, dansend en zingend, zinvol tot de identiteit van het christen-zijn bijdraagt. Maar leren betekent, als bij rekenen: fouten maken, slechte prestaties, vallen en opstaan, ruimte om te oefenen en te schuifelen op manieren die wij ouderen op z'n zachtst gezegd 'vreemd' vinden. De ouderen zullen moeten vertrouwen op hetgeen vroeger door de opvoeding in het kind aan beheersing is gegroeid. En als de ouderen de kinderen vóór het negende jaar geholpen hebben zich te beheersen, mógen ze ook op God de Vader vertrouwen. De wijze waarop de gereformeerden activiteiten organiseren verschilt niet zoveel van de manier van kinderen. Wij kunnen op 'volwassener manier' onze behoeften beantwoord krijgen, of doen bepaalde behoeften tekort waarmee we soms onze gezondheid schaden.

Goed nadenkend is al hetgeen voor ons geldt met betrekking tot groepsvorming en de behoefte erbij te behoren, ons in een kerk en vereniging thuis te voelen, even sterk op de jongeren van toepassing. Het zou ons ertoe moeten brengen meer 'open' te staan voor de behoeften van de jongeren, zeker in onze eredienst.

Misschien groeit er dan spelend wel eens een andere gereformeerde identiteit en een andere, een eigentijdse kerk.

Te verwachten artikelen (o.a.):

D.J. Bakker,
Arts-patiënt relatie
E. Schuurman,
Ethiek van het ondernemen

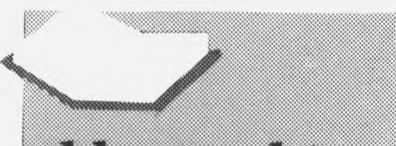
Naar het zwembad

Het kostte heel wat moeite om alles en iedereen klaar te krijgen voor het zwembad. Na een half uur zaten ze dan op de fiets. Moeder op een fiets die meer op een bakfiets leek. Een kind voorop, een kind achterop. De twee andere kinderen op hun eigen fietsjes.

Na een kwartier fietsen waren ze bij het zwembad. Fiets afgeladen, tassen opgepakt en naar de kassa. De moeder leverde de 5 benodigde oranje bonnen in. De caissière bekeek de bonnen eens en zei toen: „Nee, mevrouw, daar doen we het niet voor!”...

De kollektebonnen van de kerk hadden dezelfde grootte en dezelfde kleur als de kaartjes uit de voorverkoop voor het zwembad. Nu nog maar wachten tot er kaartjes voor het zwembad in de kollektezak gedeponeerd worden...

H. Algra, Den Helder

Boekbespreking

J. Meulink, Enschede

Voor het preken de kerk uit?

Pleidooi en handreiking voor het verbeeldend preken met kinderen en volwassenen samen.

Wim Jansen. Uitg. Boekencentrum Den Haag. 1989. prijs 23,90. 128 blz.

„De kerkdienst moet een thuis zijn voor iedereen, voor ziek en gezond, voor rijk en arm, voor kind en volwassene.” Aldus Jansen in de inleiding in dit boek. We zijn er echter al achtergekomen, zo constateert hij, dat de kerkdienst niet bepaald kind-vriendelijk was (is). Daar is echter, volgens hem, al veel ten goede veranderd, met name het liturgisch gedeelte buiten de preek om. Wat de preek betreft, wisten we geen andere oplossing dan de kinderen af te zonderen van de gemeente, met in het beste geval een gesprekje of verhaal over de preek... De schr. wil echter aantonen, dat je de preek wel zo veranderen kunt, dat ook kinderen zich daardoor aangesproken weten, zonder dat de ouders het gevoel krijgen dat er niet meer met hen gerekend wordt. Hoe kun je de preek kind-vriendelijk inkleden?

Op deze vragen tracht Jansen een antwoord te geven.

In het 1e gedeelte, geeft hij een verkenning van de in de loop der jaren ontstane situatie en overweging van de bijbels-theologische gedachten, die aan de praktische uitwerking ten grondslag liggen.

In deel 2 volgt de praktische uitwerking: welke risico's lopen we?, methodiek en vormen, voorbeeldpreken en ideeën.

Jansen pleit ervoor, dat de kinderen (en dan denkt hij van kinderen van 4-12 jaar) vanaf het begin tot het eind aanwezig zullen zijn. Hij is er daarom allerm minst gelukkig mee, dat men naar andere oplossingen gezocht heeft.

In de Ned. Herv. Kerk is men via de zondagschool gekomen tot kinderdiensten. De Geref. Kerken waren niet minder 'grote mensenkerk', maar men hield de kinderen er gewoon bij. Toen men in de jaren 50/60 ontdekte, dat de preek onmogelijk was voor kinderen, ging men over tot de zgn. kindernevendienst.

De schrijver heeft ernstig bezwaar tegen de kindernevendienst, want daarmee wordt voetstoots aangenomen, dat preken een aangelegenheid voor volwassenen is. De voorganger

behoeft helemaal geen moeite meer te doen om te spreken in een voor kinderen verstaanbare taal. Daardoor wordt de vervreemding in de hand gewerkt. Preek en kindernevendienst functioneren in de praktijk vaak geïsoleerd van elkaar.

Een kind mag in het midden staan. Hij verwijst daarvoor naar de plaats van het kind in de joodse geloofsgemeenschap in het Oude Testament. Daar stoten we al gauw op het thema van het vragende kind. Tijdens de Seder van Pasen, die met alle generaties gevierd wordt, vraagt de jongste:

„Waarom is deze nacht anders dan alle nachten?” Ook bij het oprichten van gedenktekenen staat het vragende kind centraal. Het Oude Testament geeft tal van voorbeelden van dat vragende kind.

De preek, zo meent hij, is het terrein waar het kind zeker in het midden geplaatst dient te worden.

De gemeente is een thuis voor klein en groot. Wanneer tijdens de preek kind en volwassene uiteengaan in kindernevendienst en 'preek voor grote mensen' dan wordt de gemeenschap verbroken.

Jansen begrijpt, dat de preekdienst dan ook veel meer op de kinderen toegespitst moet zijn. Daarvoor is o.m. nodig, dat kinderen in de dienst iets te doen hebben, iets te zeggen hebben, iets te zien hebben en iets te lachen hebben. Het Woord in de preek mag ook niet louter verbaal en begripsmatig zijn, maar het mag concreet worden verbeeld, zodat de preek tot een visueel gebeuren mag worden, waarin ruimte is voor symbolen en spel.

De schrijver laat door een aantal praktische voorbeelden zien, hoe dat zal dienen plaats te vinden.

Het boek van Jansen kan ons goede diensten bewijzen, met name om de kerkdiensten beter toegankelijk te maken voor kinderen. Ik ben het ook met hem eens, dat de kerkdienst in beginsel een bijeenkomst moet zijn voor heel de gemeente. Maar de vraag is toch bij mij gerezen, of hij niet naar het onmogelijke streeft. Jansen heeft het over het kind, maar ziet hij niet over het hoofd, dat het kind niet bestaat?

Je kunt alle kinderen niet over één kam scheren. Wat betreft de kinderen van 12 jaar en ouder lijkt het me verstandig geen aparte bijeenkomsten te organiseren. Maar ook met jongeren ouder dan 12 jaar moet in de preek gerekend worden. Voor hen is de doorsnee preek niet erg pakkend. Mijn vader beweerde vroeger, dat hij trachtte te preken voor kinderen van 12 jaar. Dan was er een kans dat de ouderlingen de preek ook zouden begrijpen. Ik laat in het midden of het altijd gelukte, maar hij probeerde het tenminste. Het is ook jammer, dat ouderen zich hierin ook vaak moeilijk bij jongeren kunnen aanpassen. Ik herinner mij, dat ds. Vonk in Enschede eens een kostelijke preek hield, die hij erg eenvoudig gehouden had. De reactie van een ouderling was: dat

was geen preek, want zelfs een kind kon het begrijpen. Hij had niet beseft hoe moeilijk het is een dergelijke preek te houden.

In feite is het, naar mijn opvatting, niet mogelijk altijd preken te houden, die geschikt zijn voor mensen van 4 tot 80 jaar. Men kan dat wel als ideaal stellen, maar het lijkt me niet een haalbare zaak.

Ik geloof ook niet, dat de preken zoals Jansen zich voorstelt, de aller kleinste kinderen bereiken zal.

Zijn geschrift kan echter goede diensten bewijzen als handreiking voor het vraagstuk preek en kinderen.

M. de Jonge, Voorburg

De kerkorde

H. Bouma, De kerkorde, regel voor vrede in de kerk

Het gaat in dit boekje van 70 bladz. over de regering van de kerk, een toelichting op de kerkorde, zoals die voorkomt in het kerkboek van de Gereformeerde kerken (vrijgemaakt). „Ook in de kerk moet de ongebondenheid van de mensen worden bedwongen, zodat ook in haar alles betamelijk en in goede orde geschiedt” (5). God wil vrede en deze brengt ook orde mee. Vrede vergt dat men met elkaar in de pas blijft bij de dienst van de Here. Dáár is een vaste orde voor nodig (6).

De kerk (en de schrijver bedoelt daarmee vrijwel steeds de plaatselijke gemeente) duidt hij met 'Gods nieuwe verbondsvolk'; hij laat zien hoe de hoge positie van de gemeente in de Schriften onder verschillende namen voorkomt: lichaam van Christus, kudde van de goede Herder, huis van Christus en van God, een geestelijk huis, geregeerd door God. Deze geeft haar ambtsdragers. Daarover maakt ds. Bouma goede, schriftuurlijke opmerkingen. Maar dan gaat hij verder en zegt dat de ambtsdragers voor de regering van de gemeente kerkordelijke regels ontvangen, of ze nu bezig zijn in kerkeraadswerk of wel in meerdere vergaderingen. (11).

We komen met het nagaan van wat de regeertaak inhoudt in de buurt van het boekje van prof. Deddens, besproken in het nummer van 6 juli jl. en merken dan direct duidelijke verschillen tussen de twee publicaties:

* prof. Deddens is vooral pastoraal bezig, laat de taken van de ambtsdragers zien vanuit de Schriften, zoals de bevestigingsformulieren daarin voor gaan;

* ds. Bouma zet werkterrein en taken (in hoofdzaak) organisatorisch uiteen, laat zien dat en welke regels de kerkorde stelt.

Deze kerkorde nu is – zegt laatstgenoemde – 'in gemeenschappelijk overleg vastgesteld en in eensgezindheid aanvaard.

Daarom (en ik cursiveer) moeten de kerken zich er in de praktijk van het

kerkelijk leven aan houden en zich dienovereenkomstig gedragen, d.i. bij overtreding van de regels in actie komen (9). Kijkend in onze richting komen de volgende woorden uit zijn pen: „Het 'Korintisch kwaad' van het individualisme, ook van ambts-individualisme of van kerkeraads-individualisme mag in de kerken geen ingang vinden. Deze regel geldt vandaag nog" (39). Even verder komt het kwaad van het independentisme ter sprake, evenzeer af te wijzen. „De eenmaal ingestelde kerkorde moet zo worden gehandhaafd, dat daardoor het lichaam van de kerk in stand blijft" (70).

Je bemerkt hier niet alleen een andere 'toon' dan die door prof. Deddens is aangeslagen, ook een heel ander levensklimaat dan uitkomt in ons 'Accoord van kerkelijk samenleven'. De daarin opgenomen 'Verklaring' ademt een andere geest dan het geschrift van ds. Bouma.

Nu is het zonder meer duidelijk dat hij – met ons – in de regering der kerk naar Boven ziet, naar onze verhoogde Heiland. Die stelt ook regels, maar dan toch van een andere aard. Hij heeft zijn apostel Paulus in de brief aan de Galaten doen schrijven over de vruchteloosheid van de wet en de vrijheid van het Evangelie (zie 4:1-11 en 5:1-12). Hij legt geen nadruk op de letter van de regels, doch op het strijden van de goede strijd (1 Tim. 3:15 en 6:12). Hij zegt dat we geen kinderen meer zijn en dat we in de kracht van de Heilige Geest in de (kerkelijke) wereld staande kunnen blijven.

Bij alle waardering voor het vele goede dat het boekje geeft, blijft veel reserve. Laten we beducht zijn voor een functioneren van een kerkorde als pijler en grondslag van de Waarheid.

Het boekje is uitgekomen als nr. 8 van de serie 'Woord en wereld' bij de gelijknamige uitgeverij, postbus 195, 3850 AD te Ermelo en kost f 13,95. Bij een abonnement op de gehele serie geldt een gereduceerde prijs van f 10,-. Het kan ook via de boekhandel besteld worden.

Bijzonder hinderlijk is dat een inhouds-opgave ontbreekt, waarmee je je kunt oriënteren.

Ontvangen

**T. Brien e.a.,
Figuren en thema's van de Nadere
Reformatie.**

Deel 2.
104 blz., f 24,50
ISBN 9061401909
Uitg. De Groot Goudriaan, Kampen

**Lize Stilma m.m.v.
drs. N.K. van den Akker e.a.,
Fundamentalisme.**

77 blz., f 12,90
ISBN 9024249481
Uitg. J.H. Kok, Kampen

**Sipke van der Land,
Wie zoekt die vindt.**

Bijbels dagboek met korte meditaties, gebeden, geloofsbelijdenissen en gedichten.

142 blz., f 19,90
ISBN 9024252237
Uitg. J.H. Kok, Kampen

**Dr. J.J.C. Dee,
K. Schilder, zijn leven en werk
(deel I – 1890-1934).**
(Proefschrift)

429 blz., f 49,50
ISBN 9060479424
Uitg. Oosterbaan en Le Cointre, Goes

Kerknieuws

**Commissie Reformatorische
Studieavonden**

Deze commissie, ontstaan vanuit de Geref. Vrijg., Chr. Geref. en Ned. Geref. Kerken in de regio Den Haag, belegt een aantal studieavonden over geloof en samenleving. De eerstvolgende bijeenkomst is:
Donderdag 31 januari 1991
Dr. R.H. Bremmer, Enschede:
Gods hand in de geschiedenis

Als christenen geloven we, dat God de wereld na de schepping niet aan haar lot overliet. Maar valt in de geschiedenis ook aan te wijzen wat Gods hand bewerkt? Dr. Bremmer, emeritus predikant van de Gereformeerd (Vrijg.) kerk van Enschede, hoopt dit onderwerp voor ons in te leiden. De avond wordt gehouden in het gebouw van de Ned. Geref. Kerk te Rijswijk, Oranjelaan 62, 2281 GG Rijswijk, te beginnen om 20.00 uur. Info: 070-3997649.

Onder andere(n)

Actie voor Egyptische christenen

In de nacht van 27 op 28 september 1990 werden twee Egyptische christenen, *Mustafa Mohammad Said al-Sharkawi* (30 jaar) en *Mohammad Hussein Mohammad Ibrahim Sallam* (25 jaar) in Cairo gearresteerd door de Egyptische geheime politie. Beide mannen zijn ex-moslims die zich bekeerd hebben tot het christelijk geloof. De inval van de politie had plaats terwijl beiden sliepen in het huis van Mustafa al-Sharkawi.

Zonder dat een aanklacht tegen beide mannen werd ingediend werden ze overgebracht naar de Istikbal Toragevangen in Maadi, een voorstad van Cairo.

Later werden ze overgebracht naar de Abu Zaabal gevangenis. Pas na enige weken kreeg een advocaat toestemming om de twee gevangenen te bezoeken. Hij constateerde dat ze ernstig waren geslagen en dat hun gezicht en nek bedekt waren met brandwonden doordat brandende sigaretten waren uitgedoofd op hun huid. Ook waren ze mishandeld met elektro-schokken. Op 10 oktober 1990 werd nog een derde Egyptische christen, *Hassan Mohammad Ismail Mohammad* (21 jaar), in Ismailia gearresteerd. Hij is ook ex-moslim. Hij werd eveneens gevangen gezet in de Abu Zaabal gevangenis in Cairo.

De drie genoemde christenen hebben niets onwettigs gedaan wat een rechtvaardiging zou kunnen zijn voor hun arrestatie. De enige reden waarom ze gevangen gezet zijn is hun bekering tot het christelijk geloof. Op 24 november 1990 vond een rechtszitting plaats over de zaak van de drie genoemde christenen. De rechter verklaarde hen onschuldig. Ondanks de vrijspraak door de rechter ging de openbare

aanklager echter niet akkoord met vrijlating van de drie christenen, zodat ze nog steeds gevangen zitten. VCVM-NEDERLAND, de Vereniging van Christenen tegen Vervolging en Marteling, is een handtekeningenactie begonnen voor vrijlating van deze drie Egyptische christenen. VCVM-NEDERLAND roept ieder op om mee te doen aan de handtekeningenactie ten gunste van de vrijlating van de Egyptische christenen en zo meeleven te tonen met het lot van deze vervolgte christenen. Dat kan ook door te schrijven aan deze gevangenen. Ook kunnen brieven verzonden worden naar de Egyptische ambassade in Den Haag met een verzoek om vrijlating. Handtekeningenlijsten en een voorbeeld voor een brief kunnen aangevraagd worden bij: VCVM-NEDERLAND, Postbus 451, 3800 AL Amersfoort.

God staat
aan het begin
en Hij staat
aan het einde.
Zijn woord
is van het zijnde
oorsprong
en doel
en zin.

Naast het verdriet om het gemis van Rob, is er ook plaats voor intense blijdschap om het nieuwe leven dat onze hemelse Vader gaf:

Stefan Robert

Rik en Vronica Ramaker-
Heetebrij
Lieuwe en Arianne

22 december 1990
Holtrichtersveld 402, 7327 DN Apeldoorn
We wensen u een goed 1991 toe.

*te nemen in zich over
hetgeen het andere is,
gevend zonder gemis
het eigen daarenboven*

Gerrit Achterberg

Wij hebben ons verloofd op 31 december 1990

**Corine
Veldman**

en

**Herman
Schaeffer**

Boomstraat 2a
3582 KR Utrecht

Livingstonelaan 269
3526 HG Utrecht

Boerhaavestraat 82
7316 LH Apeldoorn

Wolwevershorst 110
7328 NW Apeldoorn

Leven en Kracht

Evangelisatie-materiaal voor rand- en buitenkerkelijken. De volgende speciale nummers zijn beschikbaar: 'Maskerade' (voor de karnavaltijd); 'Occultisme'; 'Gokverslaving' en 'Kunt u mij de weg wijzen?' (Een goed evangelisatienummer dat eenvoudig en duidelijk d.m.v. tekeningen de weg tot Jezus wijst. Eigentijds, aktueel, modern en bijbels.)

Vraag de catalogus aan. Leven en Kracht is een onderdeel van het Zendings-Diaconessenhuis te Amerongen.

Leven en Kracht, Postbus 4,
3958 ZT AMERONGEN.
Tel. 03434-53444.

In haar 95-ste levensjaar is overleden onze lieve moeder, oma en overgrootmoeder

JANNIGJE WIERSMA-BOR

sinds 13 december 1976 weduwe van **Haitze Wiersma**. In de vaste hoop op Gods beloften heeft zij geleefd en is zij gestorven.

Wij zijn dankbaar voor alle liefde, zorg en aandacht die wij van haar ontvangen hebben.

Emmeloord: F.H. Wiersma
F. Wiersma-Bootsma
Leiden: B.A. Wiersma
H.M. Wiersma-Neubauer
Nijmegen: A. Wiersma
Vleuten: S.J.G. Wiersma
I.H.A. Wiersma-Neubauer
Zwolle: A.M. Wiersma-Bijl

kleinkinderen en
achterkleinkinderen

Nijmegen, 21 december 1990
6524 VB, Groenewoudseweg 50
De begrafenis heeft op maandag 24 december in familiekring plaatsgevonden.